POLICY NAZZJONALI DWAR

Il-Persuni b'Diżabilità u l-Impjieg

Kummissjoni
Nazzjonali
Persuni b'Diżabilità

KNPD

www.knpd.org

Policy Nazzjonali dwar

Il-Persuni b’Diżabilità u l-Impjieg

Kummissjoni
Nazzjonali
Persuni b’Diżabilità

KNPD

Editur: Fred Bezzina

Pubblikazzjoni:
Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità
Ċentru Ħidma Soċjali, Istitut Vincenzo Bugeia, Santa Venera
Telefon: 2278 8555
Fax: 2278 8490
SMS biss: 7978 8555
Emejl: helpdesk@knpd.org
www.knpd.org

ISBN: 978-99909-71-45-3

© Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità - 2010

NGĦOZZU D-DIVERSITÀ
DISKRIMINAZZJONI QATT

Bl-għajnuna finanzjarja tal-Unjoni Ewropea

L-informazzjoni li hemm f'din il-pubblikazzjoni mhix neċessarjament tirrifletti l-pożizzjoni jew l-opinjoni tal-Kummissjoni Ewropea

Werrej

Daħla 4

Sommarju Eżekuttiv 6

I. Il-Qagħda Preżenti 10

II. Il-Konvenzjoni tal-Ġnus Magħquda dwar id-Drittijiet tal-Persuni b'Diżabilità 35

III. Prinċipji Applikati fil-Prattika fuq il-Livell Nazzjonali 38

IV. Rakkomandazzjonijiet 61

Appendiċi: Entitajiet li Kkontribwew għal Proċess ta' Konsultazzjoni 74

Daħla

Is-soċjetà Maltija temmen bis-sħiħ fir-rispett tad-dinjità ta' kull persuna mingħajr distinzjoni jew diskriminazzjoni, u fl-għoti ta' opportunitajiet indaqs lil kull ċittadin. Dan jista' jintlaħaq biss meta kull ċittadin individwali jkun kompletament inkluż fl-iżvilupp soċjali, kulturali u ekonomiku tal-pajjiż. Għalhekk biex inkomplu fl-ispirtu tal-mainstreaming, dawn il-prinċipji għandhom jiġu indirizzati direttament lejn il-persuni li jieħdu d-deċiżjonijiet fis-settur tal-impjiegi.

Il-Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità (KNPD) minn dejjem insistiet li l-persuni b'diżabilità jiffurmaw parti integrali u essenzjali tar-riżorsi umani tal-pajjiż. Għaldaqstant huma mhux biss għandhom id-dritt li jipparteċipaw fl-iżvilupp tal-pajjiż u jikkontribwixxu għalih daqskemm hu possibbli, imma wkoll il-pajjiż għandu d-dmir li joħloq ambjent li hu miftuħ għall-persuni b'diżabilità u li dan għandu jkun l-anqas restrittiv. B'dan il-mod, id-dritt ta' kull persuna għax-xogħol skont il-kapaċitajiet personali tiegħu jew tagħha, kif rikonoxxut u mħaddan mill-Kostituzzjoni ta' Malta, ikun jista' jiġi mħares.

Il-parteċipazzjoni ta' persuni b'diżabilità fis-settur tal-impjiegi hu essenzjali għall-iżvilupp tal-pajiż u jagħmel sens ekonomiku kif juri l-istudju

ta' Gordon Cordina (li jista' jinkiseb minn www.knpd.org). Barra dan l-aspett purament ekonomiku, dan il-kontribut jemfasizza valuri oħra pożittivi tas-soċjetà Maltija. Għalhekk mhux biżżejjed li nneħħu kull forma ta' diskriminazzjoni kontra persuni b'diżabilità, imma jrid ikun hemm ukoll sforzi pro-attivi biex isir dak kollu possibbli biex il-qasam tal-impjiegi joffri inċentivi raġonevoli maħsuba biex jassiguraw l-inklużjoni tal-persuni b'diżabilità.

Din ir-reviżjoni tal-Policy Nazzjonali dwar l-Impjieg u l-Persuni b'Diżabilia' tal-1996 tinkludi l-ġbir ta' data relevanti u konsultazzjoni ġdida ma' dawk kollha involuti. Lista ta' dawk kollha li kkontribwew fil-proċess ta' konsultazzjoni tinsab f'Appendiċi A. Il-policy riveduta tipprovdi deskrizzjoni tal-kuntest Malti li fiha hi trid tiġi implimentata, il-prinċipji li fuqhom din l-implimentazzjoni trid tkun ibbażata u rakkomandazzjonijiet konkreti biex din l-implimentazzjoni tkun tista' ġġib tibdil pożittiv fis-sitwazzjoni tal-impjiegi tal-persuni b'diżabilità f'Malta. Dan kollu jinġabar fis-slogan tal-Ġimgħa tal-Persuni b'Diżabilità tas-sena li għaddiet: 'Ix-Xogħol Dritt Għalina Lkoll '

Joseph M. Camilleri
KNPD Chairman

11 ta' Jannar 2010

Sommarju Eżekuttiv

Fl-1996 il-Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità (KNPD), bi qbil ma' dawk kollha involuti, fasslet Policy Nazzjonali dwar il-Persuni b'Diżabilità u l-Impjiegi. Din il-policy issa ġiet riveduta.

Ħarsa ġenerali tal-qagħda tal-impjieg tal-persuni b'diżabilità turi li hemm provedimenti legali li jassiguraw li persuni b'diżabilità ma jkunux iddiskriminati fis-suq tax-xogħol. Statistika relatata mas-servizzi eżistenti f'dan is-settur f'Malta, miġbura fl-2007, turi li hemm persuni b'diżabilità li fil-preżent jibbenefikaw minn sapport biex isibu u jżommu impjieg. Madankollu, dawn is-servizzi m'humiex biżżejjed u m'hemmx dubju li għad baqa' ħafna x'isir.

Artiklu 27 tal-Konvenzjoni tal-Ġnus Magħquda dwar id-Drittijiet tal-Persuni b'Diżabilità tasserixxi d-dritt li persuni b'diżabilità jiġu aċċettati fis-suq tax-xogħol u f'ambjent tax-xoghol li jkun miftuħ, inklussiv u aċċessibbli għalihom.

Fid-dawl ta' dan kollu, hu importanti li jittieħdu dawn il-miżuri:

- Il-Gvern għandu jirratifika l-Konvenzjoni tal-Ġnus Magħquda dwar id-Drittijiet tal-Persuni b'Diżabilità u l-Protokoll Mhux

Obbligatorju, isaħħaħ il-Liġi Opportunitajiet Indaqs, jassigura li ħaddiema b'diżabilità jkunu rappreżentati tajjeb f'kull livell tas-servizz ċivili u jinkoraġġixxi s-settur privat biex hu wkoll japplika l-prinċipju ta' opportunitajiet indaqs.

- Il-Ministeru tal-Edukazzjoni għandu jipprovdi lill-persuni b'diżabilità bi gwida u taħriġ vokazzjonali flimkien ma' assessment komprensiv tal-abilitajiet u l-bżonnijiet tagħhom u jassigura li l-edukazzjoni post-sekondarja u terzjarja toffri sistemi ta' sapport lill-istudenti b'diżabilità.
- Il-Ministeru tal-Edukazzjoni u l-ETC (kif xieraq) għandhom jipprovdu assessment komprensiv lill-persuni b'diżabilità li jattendu ċ-ċentri ta' matul il-jum jew li qed ifittxu x-xogħol b'emfasi fuq l-aspett vokazzjonali li jwassal għal gwida u taħriġ vokazzjonali meħtieġ. Dan l-assessment, gwida u taħriġ għandu jsir bl-involviment sħiħ tal-persuni b'diżabilità jew il-ġenituri tagħhom, meta meħtieġ, u jsir minn tim multi-dixxiplinarju. Għandu jinkludi rakkomandazzjonijiet dwar apparat assistiv u l-modifiċi meħtieġa.
- It-Taqsima tal-Impjieg Issapportjat tal-ETC għandha tissaħħaħ biex ikollha r-riżorsi neċessarji biex tkun tista' tipprovdi l-assessment u t-taħriġ, tidentifika opportunitajiet ta' xogħol, toħloq skemi biex persuni b'diżabilità jsibu u jżommu impjieg kif ukoll javvanzaw fil-karriera li jkunu għażlu.

- L-ETC għandha tipprovdi firxa ta' servizzi biex hi tkun tista' tissapportja persuni b'diżabilità u bi bżonnijiet differenti, isibu impjieg addattat skont l-abilitajiet u l-bżonnijiet personali tagħhom.
- L-ETC għandha tkompli u tiżviluppa aktar skemi li jissapportjaw persuni b'diżabilità jidħlu fis-suq tax-xogħol u tintroduċi skemi li jissapportaw persuni b'diżabilità b'mod kontinwu u raġonevoli biex huma jibqgħu jaħdmu f'ambjent miftuħ.
- L-Għaqdiet ta' Min Iħaddem u t-Trade Unions għandhom jissapportjaw dawn l-inizjattivi.
- Persuni b'diżabilità għandhom jingħataw inċentivi biex huma jkunu jistgħu jibdew u jkomplu jaħdmu għal rashom.
- Il-Gvern għandu joffri inċentivi biex jitwaqqfu kooperattivi kummerċjali bil-maġġoranza tal-ħaddiema jkunu persuni b'diżabilità.
- L-Aġenzija Sapport, bi sħab mal-ETC u s-settur privat, għandha twaqqaf sheltered workshops biex joffru impjieg lill-persuni b'diżabilità li ma jistgħux jaħdmu f'ambjent miftuħ u jkunu mħallsa b'rata raġonevoli għat-tip ta' xogħol li jagħmlu.
- L-Aġenzija Sapport għandha tingħata r-riżorsi neċessarji biex tipprovdi servizzi ta' matul il-jum lill-persuni li ma jistgħux jidħlu fis-suq tax-xogħol. Dawn is-servizzi għandhom jiġu provduti fil-ħinijiet li l-persuna tkun attiva, inkluż fil-għaxijiet u fil-weekends.

- Il-Gvern għandu jassigura li l-Att dwar il-Persuni b'Diżabilità (Impjiegi) jkun infurzat u li l-istrutturi li hemm riferenza għalihom fl-istess Att jitwaqqfu mill-ETC. Il-kwota għandha tibqa' ta' 2% kemm għas-settur privat kif ukoll għal dak pubbliku u min iħaddem għandu, għal raġuni valida, jingħata l-opportunità li jew jimpjega jew iħallas somma ekwivalenti għal 20% tal-paga minima.
- Il-pensjoni tad-diżabilità għandha ssir tal-anqas daqs il-paga minima u kull persuna b'diżabilità, hi x'inhi l-origini tan-nuqqas u li ma tistax taħdem minħabba dan in-nuqqas, tirċievi l-pensjoni tad-diżabilità.
- Il-KNPD għandha tingħata l-inkarigu speċifiku li timmoniterja l-implimentazzjoni ta' din il-policy u għandha tingħata r-riżorsi neċessarji biex tagħmel dan waqt li l-imsieħba soċjali fil-pajjiż għandhom ikunu involuti fl-implimentazzjoni tagħha.
- Lista tal-entitajiet kollha li kkontribwew għal dan il-proċess ta' konsultazzjoni tinsab fl-Appendiċi.

I. Il-Qagħda preżenti

1. INTRODUZZJONI

1.1 Il-KNPD, biex tkun tista' tfassal din il-policy nazzjonali f'kuntest, ippruvat tieħu stampa wiesgħa tas-sitwazzjoni tax-xogħol għal persuni b'diżabilità kemm mill-aspett legali kif ukoll mill-provedimenti li pajjiżna joffri lill-persuni b'diżabilità f'dan il-qasam. Il-KNPD tħoss li din l-analiżi hi importanti għal diversi raġunijiet fosthom:

(a) toffri stampa ta' fejn qegħdin u x'inhuma l-affarijiet nieqsa,

(b) toffri kejl li fil-futur jista' juri jekk sarx progress jew le.

1.2 L-eżerċizzju li jirrigwarda l-ġbir ta' statistika sar għas-sena 2007. Dan ma kienx eżerċizzju faċli kemm biex tinġabar l-informazzjoni kif ukoll biex din tiġi ppreżentata f'forma li tkun tista' titqabbel. Dan ħa aktar ħin milli previst u għalhekk l-istatistika hi xi ftit jew wisq "antika". Il-KNPD temmen pero' li din għadha valida ħafna.

1.3 Il-KNPD ippruvat ukoll li tagħmel analiżi tad-data miġbura skont l-età, in-nuqqas,

is-sess u l-lokalità. Kienet diffiċli ħafna li nagħmlu dan kollu kemm minħabba li mhux l-entitajiet kollha setgħu jagħtuna l-informazzjoni mitluba kif ukoll minħabba li l-preżentazzjoni tad-data kienet se tkun kumplikata ħafna u diffiċli biex tinftiehem. Għalhekk ġie deċiż li nħallu l-analiżi dwar il-lokalità barra. Niskużaw ruħna li tajna xogħol żejjed lil xi wħud u ma użajniex l-informazzjoni kollha.

Il-KNPD hi sodisfatta ħafna bil-koperazzjoni li sabet minn entitajiet kemm governattivi kif ukoll mhux governattivi fil-ġbir ta' dan id-data. Ħajr mill-qalb lil dawk kollha li wieġbu għat-talba tagħna.

1.4 F'din l-analiżi qed nużaw ċertu taqsir ta' kliem, li jinkludi:

Gvn	Gvern
Intell	Intellettwali
M	Mara
Pop Ġen	Popolazzjoni Ġenerali
Mult	Aktar minn nuqqas wieħed
Ind	Indipendenti
Kna	Knisja
R	Raġel
Psik	Psikoloġika

2. IL-LIĠIJIET TAL-PAJJIŻ

A. Il-Kostituzzjoni ta' Malta

2.0 Skont l-ewwel artiklu tal-Kostituzzjoni tagħna: "Malta hija repubblika demokratika bbażata fuq ix-xogħol u fuq ir-rispett għad-drittijiet u l-libertajiet fundamentali tal-individwu".

2.1 Il-Kostituzzjoni tistabbilixxi bħala prinċipju l-obbligu tal-Istat li jirrikonoxxi li kull ċittadin Malti għandu d-dritt għax-xogħol u fl-Artiklu 7 tal-Kostituzzjoni ta' Malta hemm stabbilit illi "L-Istat jirrikonoxxi d-dritt taċ-ċittadini kollha għal xogħol u għandu jġib 'il quddiem dawk il-kondizzjonijiet li jagħmlu dan id-dritt effettiv."

2.2 L-istess Kostituzzjoni tkompli tpoġġi obbligu fuq l-Istat Malti, li jipproteġi x-xogħol u li jipprovdi għat-tħarriġ professjonali jew ta' vokazzjoni u miljorament tal-ħaddiema (Artiklu 12). Barra minn dan, hemm stabbilit ukoll illi "persuni b'diżabilità u persuni li ma jkunux kapaċi għal xogħol għandhom dritt għal edukazzjoni u tħarriġ ta' vokazzjoni" (Artiklu 17(3)).

2.3 Għandu jingħad illi l-artikoli tal-Kostituzzjoni li ġew imsemmija hawn fuq m'humiex "eżegwibbli' f'xi qorti, iżda l-prinċipji li hemm fihom huma b'dan kollu fondamentali għall-iggvernar tal-pajjiż u jkun l-iskop tal-Istat li japplika dawn il-prinċipji fl-għemil ta' liġijiet". (Artiklu 21).

B. L-Att dwar Opportunitajiet Indaqs (Persuni b'Diżabilità), Kapitlu 413

2.4 Din il-liġi ddikjarat illegali diskriminazzjoni kontra persuna minħabba d-diżabilità tagħha f'diversi oqsma, inkluż ix-xogħol. Permezz ta' din il-liġi, persuna b'diżabilità għandha d-dritt li tapplika biex ikollha xogħol, tkun apprentist jew ikollha taħriġ, u li l-applikazzjoni tagħha tiġi kkunsidrata b'mod ġust fuq il-bażi ta' mertu.

2.5 Min iħaddem irid jipprovdi dawk l-affarijiet u servizzi li persuna b'diżabilità għandha bżonn biex tagħmel dak ix-xogħol, sakemm dawn l-affarijiet u servizzi jkunu raġonevoli. Dan jgħodd ukoll għat-taħriġ.

2.6 Min iħaddem ma jistax jirrifjuta li jagħti xogħol lill-persuna b'diżabilità jekk:

(a) hu jrid jagħmel tibdil raġonevoli;

(b) il-persuna b'diżabilità ma tistax tagħmel partijiet li m'humiex essenzjali għal dak ix-xogħol.

C. L-Att dwar l-Impjieg tal-Persuni b'Diżabilità, Kapitlu 210

2.7 Din il-liġi stabbiliet:

(a) it-twaqqif tar-Reġistru ta' Persuni b'Diżabilità, li għandu jinżamm u jiġi amministrat mill-Korporazzjoni tax-Xogħol u t-Taħriġ (art. 5);

(b) li azjendi u istituzzjonijiet li jimpjegaw mhux anqas minn għoxrin (20)

ħaddiem għandhom ukoll jimpjegaw kwota (fil-preżent 2%) ta' persuni b'diżabilità magħżula minn dan ir-Reġistru (art. 15(8)). Din il-perċentwali tiġi stabbilita mill-Ministru responsabbli minn dan il-qasam wara konsultazzjoni mal-Korporazzjoni (art. 16(2)).

(c) id-dritt tal-Ministru li jispeċifika klassijiet speċjali ta' impjieg bħala impjieg riżervat (art. 19) għal persuni b'diżabilità.

(d) li ksur ta' xi dispożizzjoni tal-liġi jew ta' xi regolamenti magħmulin bis-saħħa tagħha, ikun reat punibbli b'multa ta' mhux iżjed minn Eur232.94 jew priġunerija għal mhux aktar minn tliet xhur, jew it-tnejn flimkien (art. 29).

D. L-Att Dwar is-Sigurtà Soċjali, Kapitlu 318

2.8 Dan l-att jipprovdi li persuni b'diżabilità huma intitolati għal pensjoni mhux kontributorja jekk huma ma jistgħux jaħdmu minħabba d-diżabilità tagħhom.

2.9 Persuni li jirċievu din il-pensjoni mhux kontributorja jkunu jistgħu jkomplu jirċievu dik il-pensjoni, anke jekk ikollhom dħul ieħor per eżempju minn xogħol part-time, basta d-dħul totali tagħhom ma jkunx jaqbeż il-paga minima nazzjonali. Jekk dan id-dħul ikun iżjed mill-paga minima nazzjonali, allura l-pensjoni tonqos pro rata.

3. PROVEDIMENTI EŻISTENTI

A. Persuni b'Diżabilità u l-Edukazzjoni

Il-KNPD ġabret informazzjoni l-aktar wiesgħa possibbli tal-istudenti b'diżabilità li qed jieħdu l-edukazzjoni wara li għalqu l-14-il sena.

3.1 Tabella 1 tipprovdi d-data dwar l-istudenti b'diżabilità li qed jattendu l-aħħar snin tal-iskola sekondarja flimkien ma' perċentwal ta' dawn iċ-ċifri meta mqabbla mal-popolazzjoni kollha. Din it-tabella turi li ftit anqas minn 3% tal-popolazzjoni tal-istudenti li jattendu l-aħħar sentejn tal-iskejjel tagħna huma kkunsidrati li għandhom xi forma ta' diżabilità. Jidher ukoll li fil-Form IV kien hemm numru sostanzjali aktar (132 student b'diżabilità) milli kien hemm fil-Form V (98 student). Jidher ukoll li kważi nofs dawn l-istudenti (46%) għandhom nuqqas intellettwali. Nuqqas psikoloġiku hu wkoll komuni u jikkostitwixxi 18% ta' dawn l-istudenti waqt li 16% għandhom nuqqasijiet mhux speċifikati li ħafna drabi jinkludu nuqqasijiet bħal dyslexia u ADHD. Huwa sinifikanti n-numru ta' studenti li għandhom aktar minn nuqqas wieħed (7%) li huwa sostanzjalment ogħla minn dawk li għandhom nuqqas ta' smigħ jew nuqqas ta' vista, li t-tnejn jammontaw għal 2%.

Tabella 1: Studenti b'Diżabilità (minn 14-il sena 'l fuq) li qed jieħdu Edukazzjoni Sekondarja

Tip ta' Skola	**Pop Ġen**		**Nuqqas ta' Smigħ**		**Nuqqas ta' Vista**		**Nuqqas Intell**		**Nuqqas Psik**		**Nuqqas Fiżiku**		**Aktar minn Nuqqas Wieħed**		**Oħrajn**		**Total**	**% vs Pop Ġen**
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M		
Form IV (Gvn)	1,589	1,730	0	2	0	1	20	13	17	4	8	5	3	1	6	2	82	2.4
Form V (Gvn)	1,723	1,759	1	0	2	0	24	4	5	4	3	1	1	0	3	1	49	1.4
Form IV (Kna)*		449		0		2		21		4		2		6		11	46	10.2
Form V (Kna)		448		2		0		17		2		3		4		14	42	9.3
FormIV (Ind)**		67		0		0		1		3		0		0		0	4	5.9
FormV (Ind)		75		0		0		5		2		0		0		0	7	9.3
Total		7,840		5		5		105		41		22		15		37	230	2.9

** L-iskejjel li wieġbu kienu St Dorothy (Żebbug), St Joseph (Blata l-Bajda), St Joseph's School (Sliema), Is-Seminarju (Tal-Virtu'), Stella Maris College (Gżira) u St Aloysius College (B'kara).*

*** L-iskola li wieġbet kienet St Michael Foundation.*

Tabella 2: Studenti b'Diżabilità (minn 14-il sena 'l fuq) li qed jattendu Skola Speċjali

Tip ta' Skola	Nuqqas ta' Smigħ		Nuqqas ta' Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas Wieħed		Oħrajn		Totali		Grand Total
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
14-16 sena	-	-	-	-	15	14	-	-	-	-	4	3	-	-	19	17	36
17-18	-	-	-	-	15	6	-	-	-	-	6	1	-	-	21	7	28
19-20	-	-	-	-	13	11	-	-	-	-	3	4	-	-	16	15	31
21-22	-	-	-	-	19	4	-	-	-	-	5	5	-	-	24	9	33
Total	-	-	-	-	62	35					18	13			80	48	128

3.2 Tabella 2 tagħti informazzjoni dwar l-istudenti li jattendu l-iskejjel speċjali u li għandhom aktar minn 14-il sena.

Dawn iċ-ċifri juru li hemm 128 student li kollha għandhom nuqqas intellettwali jew aktar minn nuqqas wieħed li spiss jinkludu nuqqas intellettwali. Id-differenza bejn studenti rġiel u nisa hi waħda sinifikanti għax tammonta għal 67%. Meta tanalizza l-etajiet issib li dawn huma mqassma bejn wieħed u ieħor l-istess bi 28% bejn l-età ta' 14 u 16-il sena, 22% bejn l-età ta'

17 u 18-il sena, 24% bejn l-età ta' 19 u 20 sena waqt li 26% għandhom età ta' bejn il-21u t-22 sena.

3.3 Tabella 3 tagħti indikazzjoni tan-numri ta' studenti li qed jieħdu edukazzjoni post-sekondarja u kif din tikkompara mal-popolazzjoni ġenerali.

Tabella 3: Persuni b'Diżabilità li qed jieħdu edukazzjoni Post-Sekondarja

** Ma nżammitx statistika.*

Tip ta' Skola	Pop Ġen		Nuqqas ta' Smigħ		Nuqqas ta' Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas Wieħed		Oħrajn		Total	% vs Pop Ġen
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M		
Skola Sek Għolja	898	1,250	0	0	0	1	4	2	0	0	3	2	0	0	4	2	18	0.8
ITS	378	245	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	10	24	3.9
Junior College	1,260	1,816														2	2	0.1
Form VI (San Alwiġi)		455										2		5			7	1.5
MCAST*																		
Università	3,343	4,782	4	4	3	4	0	0	0	0	2	9	0	0	21	29	76	0.9
Total		14,427		8		8		6		0		18		5		82	127	0.9

Tabella 4: Taħriġ Vokazzjonali kkummissjonat mill-ETC mal-Fondazzjoni Eden

	Nuqqas ta' Smigħ		Nuqqas ta' Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas wieħed		Total		Grand Total
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena					3	4					1	-	4	4	8
Bejn il-21 u l-40 sena					2	3					-	-	2	3	5
Bejn il-41 u s-60 sena					1	1				1			1	2	3
60+															0
Total					6	8				1	1	-	7	9	16

Meta nħallu barra l-iMCAST li matul l-2007 ma kellhiex din it-tip ta' statistika, insibu li ftit anqas minn 1% tal-istudenti li jattendu dawn l-istituzzjonijiet edukattivi huma rappurtati li għandhom diżabilità. Il-maġġoranza assoluta, jiġifieri 65% għandhom nuqqas mhux speċifikat li ħafna drabi jkun jinkludi Dyslexia u ADHD. 14% ta' dawn l-istudenti għandhom nuqqas intellettwali waqt li l-istudenti li għandhom nuqqas ta' smigħ jew ta' vista huma ndaqs u jikkostitwixxu madwar 6% kull wieħed. Il-perċentwali għall-istudenti b'nuqqas intellettwali hu ftit anqas, 5% waqt li 4% għandhom aktar minn nuqqas wieħed.

Tabella 5: Taħriġ Vokazzjonali kkummissjonat mill-ETC mal-Fondazzjoni Richmond

	Nuqqas ta' Smigħ		Nuqqas ta' Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas wieħed		Total		Grand Total
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena							1						1	-	1
Bejn il-21 u l-40 sena							6	3	1		1	1	8	4	12
Bejn il-41 u s-60 sena							4	1	1				5	1	6
60+															0
Total							11	4	2		1	1	14	5	19

B. Persuni b'Diżabilità u t-Taħriġ Vokazzjonali

3.4 Il-KNPD ippruvat tiġbor informazzjoni dwar taħriġ vokazzjonali li jingħata speċifikament lill-persuni b'diżabilità. Naturalment numru sostanzjali ta' persuni b'diżabilità ħadu taħriġ vokazzjonali mal-bqija tal-popolazzjoni u li ma tinżammx statistika dwaru. Teżisti biss statistika dwar taħriġ li jagħtu l-Fondazzjoni Eden u Richmond li parti sostanzjali minn dan it-taħriġ hu ffinanzjat mill-ETC. Il-FITA wkoll toffri taħriġ vokazzjonali relatat mal-informatika.

Tabella 6: Taħriġ Vokazzjonali mill-Fondazzjoni Eden

	Nuqas ta' Smigħ		**Nuqqas ta' Vista**		**Nuqqas Intell**		**Nuqqas Psik**		**Nuqqas Fiżiku**		**Aktar minn Nuqqas wieħed**		**Total**		**Grand Total**
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena															
Bejn il-21 u l-40 sena					12	6							12	6	18
Bejn il-41 u s-60 sena						2								2	2
60+															
Total					12	8							12	8	20

Tabella 7: Taħriġ Vokazzjonali mill-Fondazzjoni FITA

** Ma hemmx analiżi skont l-età*

FITA*	**Nuqqas ta' Smigħ**		**Nuqqas ta' Vista**		**Nuqqas Intell**		**Nuqqas Psik**		**Nuqqas Fiżiku**		**Aktar minn Nuqqas wieħed**		**Total**		**Grand Total**
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Għamlu l-kors			7	4	13	21	1	3			2	4	23	32	55

Minn Tabelli 4, 5, 6 u 7 jidher li 110 persuna b'diżabilità ħadu xi tip minn dan it-taħriġ. Eżatt nofshom għamlu taħriġ relatat mat-teknoloġija tal-informatika. Kważi nofshom (54) għandhom nuqqas intellettwali waqt li kważi kwart ieħor (23) għandhom aktar minn nuqqas wieħed. 19-il persuna b'nuqqas psikoloġiku ħadu t-taħriġ vokazzjonali waqt li 11-il persuna b'nuqqas ta' vista ġew imħarrġa vokazzjonalment. Tliet persuni biss b'nuqqas fiżiku ħadu taħriġ vokazzjonali speċifikament għalihom waqt li għall-persuni b'nuqqas ta' smigħ ma ġiet irreġistrata l-ebda persuna.

In-numru ta' persuni li ħadu dan it-taħriġ hu mqassam kważi nofs bin-nofs bejn irġiel (56) u nisa (54).

Ċ. Persuni b'Diżabilità u s-sapport biex sabu l-impjieg

3.5 Numru sostanzjali ta' persuni b'diżabilità għandhom bżonn sapport biex isibu impjieg. L-ETC għandha żewġ skemi: Bridging the Gap u l-iSkema Work Start, biex tgħin sabiex persuni b'diżabilità jidħlu fid-dinja tax-xogħol. Tabella 8 turi l-ħidma li saret f'dan il-qasam. Jidher ċar li l-iSkema Work Start, tal-anqas matul l-2007 ma kellhiex riżultati sinifikanti għax irnexxielha tissapportja persuna waħda biss. L-iSkema Bridging the Gap issapportjat 16-il persuna. Aktar minn nofshom (9) kellhom nuqqas psikoloġiku waqt li 6 kellhom aktar minn nuqqas wieħed. Il-persuna l-oħra li bbenefikat minn din l-iSkema

Tabella 8: Skemi tal-ETC

Bridging the Gap/ Work Start	Nuqqas ta’ Smigħ		Nuqqas ta’ Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas Wieħed		Oħrajn		Total		Grand Total
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Anqas minn 20 sena					1				-	1	-	-	-		1	1	2
Bejn il-21 u l-40 sena					1	3	4	3			-	1	-	1	5	8	13
Bejn il-41 u s-60 sena							2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
60+																	-
Total					2	3	6	3	-	1	-	1	-	-	8	8	17

kellha nuqqas fiżiku waqt li l-persuna li bbenefikat mill-iSkema Work Start kellha nuqqas mhux identifikat.

In-numru ta’ persuni li ħadu dan is-sapport minn dawn iż-żewġ skemi hu mqassam kważi nofs bin-nofs bejn irġiel (8) u nisa (9).

D. Persuni b’Diżabilità u s-Sapport biex iżommu l-Impjieg

3.6 Numru ta’ persuni b’diżabilità għandhom bżonn sapport biex huma jistgħu jkomplu jibqgħu jaħdmu. Dan jista’ jkun taħt diversi forom per eżempju

Tabella 9: Skema tal-ETC

Supported Employment	Nuqqas ta’ Smigħ		Nuqqas ta’ Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas Wieħed		Oħrajn		Total		Grand Total
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena					1	2					-	-	-	1	1	3	4
Bejn il-21 u l-40 sena	1		2		7	4	1	-	8	1	-	1	1	-	19	6	25
Bejn il-41 u s-60 sena									1						1		1
60+																	
Total	1	-	2	-	8	6	1		9	1	-	1	1	1	21	9	30

assistenza personali, job-coaching, follow-up minn professjonisti, trasport individwalizzat, eċċ. Matul l-2007 kien hemm 93 persuna li ngħataw xi forma ta’ dan is-sapport: terz eżatt (31) mill-iskema Supported Employment (Tabella 9) tal-ETC li toffri sapport ta’ job-coaching, assistenza personali u assistenza oħra skont il-ħtieġa; ftit aktar minn nofs (53) ħadu sapport minn żewġ skemi tal-Fondazzjoni Eden (Tabella 10), waħda msejħa Assisted Employment li primarjament tagħti sapport ta’ job-coach waqt li l-oħra hi msejħa Follow-Up

Support u permezz tagħha l-persuna b'diżabilità tingħata sapport meta u jekk tinqala l-ħtieġa; u l-bqija (19) ingħataw sapport permezz ta' trasport individwalizzat mill-Fondazzjoni għas-Servizzi ta' Respite Care (Tabella 11).

Kważi nofs il-persuni li ħadu dan is-sapport (45) għandhom nuqqas intellettwali u 15 oħra għandhom aktar minn nuqqas wieħed.Għoxrin persuna b'nuqqas fiżiku u 9 persuni b'nuqqas ta' vista ħadu sapport fl-impjieg tagħhom.

Tabella 10: Sapport waqt l-Impjieg mill-Fondazzjoni Eden

Assisted Employment/ Follow-Up Support	Nuqqas ta' Smigħ		Nuqqas ta' Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas wieħed		Grand Total
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena													
Bejn il-21 u l-40 sena					22	16							38
Bejn il-41 u s-60 sena					2	3							5
60+													
Total					24	19							43

Tabella 11: Trasport Indiviwalizzat mill-Fondazzjoni għas-Servizzi ta' Respite Care

	Nuqqas ta' Smigħ		Nuqqas ta' Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas wieħed		Total		Grand Total
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena									1				1		1
Bejn il-21 u l-40 sena			2	1		1			3	5			5	7	12
Bejn il-41 u s-60 sena			3	1	1				1				5	1	6
60+															
Total			5	2	1	1			5	5			11	8	19

Hemm aktar persuni b'diżabilità rġiel (56) li qed jieħdu xi forma ta' sapport waqt l-impjieg meta kkomparat ma' numru ta' nisa b'diżabilità (36). Il-maġġoranza assoluta tal-persuni li qed jieħdu dan is-sapport (75) għandhom bejn l-21 u l-40 sena.

E. Persuni b'Diżabilità u s-Servizz Pubbliku

3.7 Il-KNPD ġabret informazzjoni dwar kemm hemm persuni reġistrati b'diżabilità mal-ETC li jinsabu fl-impjieg mas-Servizz Pubbliku. L-Uffiċċju tal-Prim Ministru għaddielna l-informazzjoni li tidher f'Tabella 12. Sal-aħħar tal-2007

Tabella 12: Persuni b'Diżabilità li jaħdmu fis-Servizz Pubbliku

	Nuqqas ta' Smigħ		**Nuqqas ta' Vista**		**Nuqqas Intell**		**Nuqqas Psik**		**Nuqqas Fiżiku**		**Aktar minn Nuqqas wieħed**		**Total**		**Grand Total**
	R	M	R	M	R	M	R	M	M	R	M	R	M	R	
Inqas minn 20 sena	0	2	0	0	4	0	0	0	1	1	1	1	6	6	12
Bejn l-20 u d-39 sena	4	1	1	2	12	13	11	9	28	26	8	1	64	51	115
Bejn l-40 u d-59 sena	7	4	10	2	24	10	18	3	92	24	10	4	151	47	198
60+	0	0	1	0	3	1	5	0	8	2	1	1	18	4	22
Total	11	7	12	4	43	26	34	12	119	52	20	7	239	108	347

kien hemm 347 persuna reġistrata b'diżabilità mal-ETC li taħdem fis-settur pubbliku minn total ta' madwar 38,558 persuna. Dan jammonta għal madwar 1.2% biss ta' dawk li jaħdmu fis-settur pubbliku u jfisser li dan is-settur probabbilment ma għandux 2% tal-ħaddiema tiegħu li huma reġistrati bħala persuni b'diżabilità mal-ETC kif titlob il-Liġi dwar l-Impjieg tal-Persuni b'Diżabilità tal-1969.

Kważi nofs dawn il-persuni (171) għandhom nuqqas fiżiku, 20% (69) għandhom nuqqas intellettwali, 13% (46) nuqqas

psikoloġiku, 8% (46) aktar minn nuqqas wieħed, 5% (18) għandhom nuqqas ta' smigħ u 5% (16) għandhom nuqqas ta' vista.

Hemm ħafna aktar irġiel b'diżabilità (239) li jaħdmu fis-settur pubbliku milli nisa (108). Pero' dan hu rifless ukoll fil-ħaddiema kollha li jaħdmu f'dan is-settur.

Aktar minn nofs dawn il-ħaddiema (198) għandhom età ta' bejn l-40 u d-59 sena, waqt li madwar terz (115) għandhom l-età bejn l-20 u d-39 sena. Tnax-il persuna b'diżabilità jaħdmu fis-settur pubbliku u għandhom anqas minn 20 sena waqt li 14-il persuna b'diżabilità jaħdmu f'dan is-settur u għandhom aktar minn 60 sena. Dawn il-figuri jindikaw li l-persuni b'diżabilità li jaħdmu fis-settur pubbliku pjuttost qed jixjieħu u jekk din ix-xejra tkompli kif inhi, il-persentaġġ ta' persuni reġistrati b'diżabilità mal-ETC u li jaħdmu fis-settur pubbliku se tonqos.

F. Persuni b'Diżabilità u s-Servizz ta' Matul il-Jum

3.8 M'hemmx dubju li jeżisti numru pjuttost żgħir ta' persuni b'diżabilità li diffiċli ħafna għalihom li jidħlu fid-dinja tax-xogħol anke bis-sapport meħtieġ jew li jaħdmu f'xogħol protett. Għalhekk għal dawn il-persuni hu importanti li jkun hemm servizzi ta' matul il-jum individwalizzati u fil-komunità. Il-KNPD temmen li dan għandu jkun ristrett biss għal dawk il-persuni li verament ma jistgħux jidħlu fid-dinja tax-xogħol bis-sapport meħtieġ jew f'xogħol protett. Is-sitwazzjoni kif kienet fl-aħħar tal-2007 rigward is-servizzi ta' matul il-jum hija riflessa f'Tabella 13.

Tabella 13: Persuni li Qed Jieħdu Servizz ta' Matul il-Jum

AĠENZIJA SAPPORT / MINISTERU GĦAL GĦAWDEX																	
	Nuqqas ta' Smigħ		**Nuqqas ta' Vista**		**Nuqqas Intell**		**Nuqqas Psik**		**Nuqqas Fiżiku**		**Aktar minn nuqqas wieħed**		**Oħrajn**		**Total**		**Grand Total**
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena					2	4	1	5			5				8	9	17
Bejn il-21 u l-40 sena			1		90	60	1	2	1	2	43	31			136	95	231
Bejn il-41 u s-60 sena			4	5	59	54	4	2	2		17	20			86	81	167
60+			14	5	14	10					3	2			31	17	48
Total			19	10	165	128	6	9	3	2	68	53			261	202	463
FONDAZZJONI GĦAS-SERVIZZI TA' RESPITE CARE																	
Inqas minn 20 sena				1				6					2	1	2	8	10
Bejn il-21 u l-40 sena				1	2	3	2		1						5	4	9
Bejn il-41 u s-60 sena		1		1		2	1								1	4	5
60+						1	2								2	1	3
Total		1		3	2	6	5	6	1				2	1	10	17	27
Total taċ-Ċentri Kollha	0	1	19	13	167	134	11	15	4	2	68	53	2	1	271	219	490

Dan is-servizz jingħata primarjament mill-Ministeru għall-Politika Soċjali permezz tal-Aġenzija Sapport lil 463 persuna (fil-każ ta' Għawdex dan is-servizz jingħata mill-Ministeru għal Għawdex). Il-Fondazzjoni għas-Servizz ta' Respite Care tipprovdi dan is-servizz lil numru żgħir ta' persuni b'diżabilità, 27 b'kollox. Hekk in-numru totali ta' persuni b'diżabilità li jirċievu dan is-servizz jammonta għal 490.

Il-maġġoranza assoluta (86%) ta' dawn il-persuni għandhom nuqqas intellettwali (301) jew aktar minn nuqqas wieħed (121). Dan ifisser li dan is-servizz hu primarjament maħsub għal din il-kategorija ta' persuni. Numru żgħir ta' persuni b'nuqqas psikoloġiku (26 persuna) jagħmlu wkoll użu minn dawn is-servizzi. Persuni b'nuqqas ta' vista (32) jagħmlu użu minn dawn is-servizzi minn ċentru speċifiku f'Santa Venera.

Kważi nofs dawn il-persuni (240) għandhom età ta' bejn il-21 u l-40 sena waqt li terz (172) għandhom età ta' bejn il-41 u s-60 sena. Wieħed u ħamsin persuna li jieħdu dan is-servizz għandhom aktar minn 60 sena waqt li 27 persuna biss għandhom anqas minn 20 sena. Ta' min jinnota li hi l-policy ta' dawn is-servizzi li dawn il-persuni jibdew jieħdu dan is-servizz minn 20 sena 'l fuq. Punt ieħor li ta' min josserva hu li kważi terz tal-persuni li għandhom aktar minn 60 sena huma persuni li għandhom nuqqas ta' vista.

Hemm aktar irġiel (271) li jieħdu dan is-servizz minn nisa (219).

Tabella 14: Persuni b'Diżabilità jirreġistraw għax-Xogħol mal-ETC

	Nuqqas ta' Smigħ		Nuqqas ta' Vista		Nuqqas Intell		Nuqqas Psik		Nuqqas Fiżiku		Aktar minn Nuqqas wieħed		Oħrajn		Total		Grand Total
	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena					12	9	2		2	2	1	1	1	-	18	12	30
Bejn il-21 u l-40 sena	4	1	6	1	20	12	20	12	42	4	19	6	3	4	114	41	155
Bejn il-41 u s-60 sena	5		7	1	5	3	10	4	51	8	25	-	4		107	16	123
60+					-	-	1		2						3		3
Total	9	1	13	3	37	24	33	16	97	14	45	7	8	4	242	69	311

G. Persuni b'Diżabilità Jirreġistraw għax-Xogħol mal-ETC

3.9 Skont il-Liġi tal-Impjieg (Persuni b'Diżabilità), l-ETC iżżomm reġistru ta' persuni b'diżabilità li minnhom hemm numru li qed ifittxu x-xogħol. Fl-aħħar tas-sena 2007, 311-il persuna b'diżabilità rreġistrati mal-ETC kienu qed ifittxu xogħol kif jidher f'Tabella 14.

Ftit aktar minn terz ta' dawn il-persuni (111) għandhom nuqqas fiżiku. Il-persentaġġi għal persuni li għandhom nuqqas intellettwali

(20%), aktar minn nuqqas wieħed (17%) u nuqqas psikoloġiku (16%) huma xi ftit jew wisq fl-istess livell. L-istess jista' jingħad għal persuni li qed jirreġistraw u li għandhon nuqqas ta' vista (6%), in-nuqqas tagħhom mhux speċifikat (4%) jew li għandhom nuqqas ta' smigħ (3%).

H. Persuni b'Diżabilità u l-Pensjoni

3.10 Persuni b'diżabilità li ma jistgħux jaħdmu u li qatt ma ħallsu kontribuzzjoni tas-Sigurtà Soċjali (il-bolla) huma intitolati għal pensjoni (mhux kontributorja). Din tammonta għal 55% tal-paga minima nazzjonali. Din il-pensjoni tingħata lil:

a) min għandu nuqqas sever intellettwali u li d-Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali jirreferi għaliha bħala pensjoni HP,

b) min għandu nuqqas sever fiżiku jew li għandu nuqqas ta' smigħ totali u li d-Dipartiment jirreferi għaliha bħala pensjoni SHP; u

c) min għandu nuqqas ta' vista li d-Dipartiment jirreferi għaliha bħala Blind Pension.

Tabella 15 turi n-numri ta' persuni b'diżabilità li jirċievu xi waħda minn dawn il-pensjonijiet. 2,349 persuna b'diżabilità jirċievu xi waħda minn dawn il-pensjonijiet, li minnhom 1,865 (79% tat-total) jirċievu l-pensjoni HP intiża primarjament għall-persuni b'nuqqas intellettwali, waqt li 331 (14%) jirċievu l-SHP li hi intiża għall-persuni b'nuqqas sever fiżiku jew nuqqas ta' smigħ totali u l-bqija, u 153

Tabella 15: Persuni li jirċievu Pensjoni dwar id-Diżabilità mid-Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali

	HP*		**SHP****		**Blind Pension**		**Total**		**Grand Total**
	R	M	R	M	R	M	R	M	
Inqas minn 20 sena	77	41	15	18	7	4	99	63	162
Bejn il-21 u l-40 sena	526	348	100	75	39	23	665	446	1111
Bejn il-41 u s-60 sena	377	328	53	52	30	28	460	408	868
60+	69	99	5	13	9	13	83	125	208
Total	1049	816	173	158	85	68	1307	1042	2349

** HP hi pensjoni li tingħata lil persuna li għandha "sub-normalità mentali severa"*

(7%) għandhom nuqqas ta' vista.

Il-maġġoranza (1,111 jew 47%) għandhom età ta' bejn il-21 sena u l-40 sena, 868 jew 40% għandhom età ta' bejn il-41 u s-60 sena, waqt li 208 (9%) biss għandhom aktar minn 61 sena. Il-162 (7%) l-oħra għandhom bejn is-16 u l-20 sena b'eċċezzjonijiet żgħar fil-każ ta' persuni neqsin mid-dawl fejn hemm xi wħud li għandhom età ta' bejn l-14 u s-16-il sena.

Hemm 265 (11%) aktar irġiel li jirċievu xi

waħda minn dawn il-pensjonijiet milli nisa.

Il-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tal-Persuni b'Diżabilità ġiet approvata mill-Assemblea Ġenerali tan-Nazzjonijiet Uniti f'Diċembru 2006 u daħlet fis-seħħ f'Mejju 2007 meta 20 pajjiż irratifikawha.

II. Il-Konvenzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar id-drittijiet tal-persuni b'diżabilità

Malta għadha ma rratifikatx din il-Konvenzjoni imma ffirmatha biss f'Marzu 2006 u esprimiet ix-xewqa li tirratifikaha, flimkien mal-Protokoll Mhux Obbligatorju li hemm magħha fl-iqsar żmien possibbli.

Artiklu 27 ta' din il-Konvenzjoni jittratta x-xogħol u l-impjieg u jgħid hekk:

1. L-Istati Msieħba jagħrfu d-dritt tal-persuni b'diżabilità għax-xogħol, fuq bażi ugwali mal-oħrajn. Dan jinkludi d-dritt għall-opportunità li taqla' l-għajxien permezz ta' xogħol magħżul jew aċċettat b'mod ħieles fis-suq tax-xogħol u ambjenti tax-xogħol li hu miftuħ, inklussiv u aċċessibbli għal persuni b'diżabilità. L-Istati Msieħba għandhom jissalvagwardjaw u jippromwovu t-twettiq tad-dritt għax-xogħol inkluż dawk li jkollhom diżabilità waqt il-kors tal-impjieg tagħhom, billi jittieħdu miżuri xierqa, inkluż permezz ta' leġiżlazzjoni, biex, inter alia:

(a) Jipprojbixxu diskriminazzjoni minħabba diżabilità fir-rigward ta' kull ħaġa li tikkonċerna kull forma ta' impjieg, inkluż il-kundizzjonijiet għal reklutaġġ, l-għoti tal-impjieg, it-tkomplija tal-impjieg, l-avvanz fil-karriera u l-kundizzjonijiet tas-saħħa u s-sigurtà;

(b) Jipproteġu d-dritt ta' persuni b'diżabilità, fuq bażi ugwali mal-oħrajn, għal kundizzjonijiet ġusti u favorevoli ta' xogħol, inkluż opportunitajiet indaqs u ħlas indaqs għal xogħol tal-istess valur, kundizzjonijiet ta' xogħol siguri u b'saħħithom, inkluż il-protezzjoni minn fastidju, u rimedju għall-ilmenti;

(ċ) Jassiguraw li persuni b'diżabilità jkunu jistgħu jeżerċitaw id-drittijiet relatati mad-dinja tax-xogħol u tat-trade unions fuq bażi ugwali mal-oħrajn;

(d) Jissapportjaw persuni b'diżabilità li jkollhom aċċess effettiv għal programmi ġenerali ta' gwida teknika u vokazzjonali, servizz ta' pjazzament u taħriġ vokazzjonali u kontinwu;

(e) Jippromwovu opportunitajiet ta' xogħol u avvanz fil-karriera lill-persuni b'diżabilità fis-suq tax-xogħol, kif ukoll assistenza biex ifittxu, jottjenu u jżommu impjieg;

(f) Jippromwovu opportunitajiet għal impjieg, għal rashom, għall-intraprenditorija, għall-iżvilupp tal-koperattivi u l-bidu ta' negozju tagħhom stess;

(ġ) Jimpjegaw persuni b'diżabilità fis-settur pubbliku;

(g) Jippromwovu l-impjieg ta' persuni b'diżabilità fis-settur privat permezz ta' policies u miżuri xierqa li jistgħu jinkludu programmi ta' miżuri affermattivi, inċentivi u miżuri oħra;

(għ) Jassiguraw li l-modifiki raġonevoli jkunu pprovduti lill-persuni b'diżabilità fuq il-post tax-xogħol;

(h) Jippromwovu l-akkwist minn persuni b'diżabilità ta' esperjenza fis-suq miftuħ tax-xogħol;

(ħ) Jippromwovu r-rijabilitazzjoni vokazzjonali u professjonali, programmi li jgħinu biex iżżomm l-impjieg u li terġa' lura għax-xogħol, għall-persuni b'diżabilità.

2. L-Istati Msieħba għandhom jassiguraw li persuni b'diżabilità ma jinżammux fi skjavitu' jew servitu', u jkunu protetti, fuq bażi ugwali mal-oħrajn, minn xogħol sfurzat jew obbligatorju.

III. Il-Prinċipji Applikati fil-Prattika fil-Livell Nazzjonali

1. ELIMINAZZJONI TAD-DISKRIMINAZZJONI

Kull forma ta' diskriminazzjoni kontra persuni b'diżabilità minħabba d-diżabilità tagħhom fuq il-post tax-xoghol għandha tiġi eliminata. Dan jinkludi r-reklutaġġ, li l-persuni b'diżabilità jżommu l-impjieg tagħhom, il-provediment ta' assessjar, taħriġ u ingaġġ, kif ukoll opportunitajiet għall-promozzjonijiet. Il-qafas legali ta' Malta jinkludi dan il-prinċipju. Fuq il-livell nazzjonali, hemm l-Att dwar l-Opportunitajiet Indaqs (Persuni b'Diżabilità) (Kapitlu 413) u l-Att dwar l-Impjiegi u r-Relazzjonijiet Industrijali (Kapitlu 452). Fuq il-livell Ewropew, hemm id-Direttiva tal-Kunsill Ewropew li tistabbilixxi qafas ġenerali għal trattament indaqs fl-impjieg (Direttiva tal-Kunsill 2000/78/EC). Hu importanti li dawn il-liġijiet jissaħħu billi:

(a) malajr kemm jista' jkun tigi rratifikata l-Konvenjoni tan-Nazzonijiet Unit dwar id-Drittijiet tal-Persuni b'Diżablità;

(b) tissaħħaħ il-Liġi Opportunitajiet Indaqs biex din tkun konformi kompletament mad-Direttiva tal-Kunsill Ewropew (2000/78/EC).

1.1 Persuni b'diżabilità għandhom ikollhom aċċess għal opportunitajiet ta' xogħol

fis-settur pubbliku, fis-settur privat u biex jaħdmu għal rashom. Madankollu, huwa l-Istat li għandu jipprovdi l-ewwel eżempju billi:

(a) jagħti lil dan is-settur l-ogħla prijorità fl-aġenda nazzjonali, bl-akbar investiment possibbli;

(b) ikompli bl-impenn li japplika l-prinċipju ta' opportunitajiet indaqs fl-impjieg fis-settur pubbliku u jneħħi kull regolament jew proċedura li tmur kontra dan il-prinċipju;

(ċ) ikompli jsaħħaħ l-istrutturi kollha eżistenti fil-pajjiż li huma maħsuba biex jikkontribwixxu għas-settur tax-xogħol u t-taħriġ, ħalli dawn l-istrutturi mhux biss jinkludu persuni b'diżabilità fil-ħidma tagħhom, imma jkollhom ukoll il-personnel speċjalizzat li jista' jipprovdi servizz professjonali lill-persuni b'diżabilità;

(d) jinkoraġġixxi s-settur privat ħalli hu wkoll japplika l-prinċipju ta' opportunitajiet indaqs lil kulħadd. Dan għandu jsir billi jinħolqu skemi u inċentivi għal dan il-għan li jwasslu għall-parteċipazzjoni ta' dan is-settur f'dan il-proċess. Dawn l-iskemi għandhom jinkludu allowances biex il-persuni b'diżabilità jkopru l-ispejjeż relatati mad-diżabilità tagħhom bħal ma huma assistenti personali, trasport

individwalizzat, modifiċi fuq il-post tax-xogħol, eċċ;

(e) jassigura li ma jkun hemm l-ebda ostakoli biex persuna b'diżabilità taħdem għal rasha u sa fejn hu possibbli joffri inċentivi raġonevoli biex jinkoraġġixxi dan.

2. EDUKAZZJONI

2.0 Is-soċjetà Maltija tagħraf il-fatt li s-settur tax-xogħol hu intrinsikament marbut mal-edukazzjoni. Dan il-fatt hu aktar evidenti fis-settur tad-diżabilità. Għaldaqstant, dan id-dokument irid jinqara flimkien mal-politika nazzjonali dwar l-edukazzjoni speċjali tal-KNPD u r-Rapport Spiteri, liema rapporti jistgħu jinkisbu minn fuq il-websajt tal-KNPD.

2.1 Wara aktar minn 10 snin ta' politika edukattiva inklussiva, numru konsiderevoli ta' persuni b'diżabilità issa rċevew l-edukazzjoni tagħhom f'ambjent inklussiv. Dan qed ikollu effett pożittiv fuq l-aspettattivi tal-istudenti b'diżabilità, li issa saru aktar viċin dawk tal-istudenti bla diżabilità. B'hekk qed jirriżulta li aktar persuni b'diżabilità li qed jaspiraw li jkomplu l-edukazzjoni tagħhom u li jieħdu l-opportunitajiet tax-xogħol minflok ma jibqgħu dipendenti fuq is-servizzi soċjali u l-familji tagħhom. Hu għalhekk importanti li l-edukazzjoni post-sekondarja u terzjarja joffru aktar opportunitajiet indaqs lill-istudenti b'diżabilità biex hekk tiġi eliminata kull forma ta' diskriminazzjoni kontrihom,

billi huma joffru sistemi ta' sapport biex hekk aktar studenti b'diżabilità jkomplu l-edukazzjoni tagħhom. Dan jinkludi servizzi li jindirizzaw bżonnijiet skont id-diżabilità, eċċ. Meta dawn l-istudenti jaslu biex iħallu l-iskola sekondarja, uħud mill-istudenti b'diżabilità ma jkunux akkwistaw il-ħiliet neċessarji u l-maturità biex jidħlu fid-dinja tax-xogħol jew biex isegwu taħriġ vokazzjonali. Fejn indikat, huma għandhom jingħataw opportunitajiet biex ikomplu jtejbu l-ħiliet akkademiċi bażiċi u l-iżvilupp personali u soċjali tagħhom.

2.3 Il-persuni b'diżabilità jaqsmu ħafna mill-aspirazzjonijiet tagħhom mal-ġenituri u membri tal-familji tagħhom li xi kultant huma strumentali biex jgħinuhom jiksbu impieg. Madankollu persuni b'diżabilità oħra jistgħu jsibu li l-aspirazzjonijiet tagħhom għal edukazzjoni post-sekondarja u għal impjieg, u għal ħajja aktar indipendenti mxekkla minħabba attitudnijiet konflinġenti mill-ġenituri jew membri oħra tal-familja tagħhom. Dawn tal-aħħar jistgħu fil-fatt ma jkunux iridu joffru sapport lill-persuni b'diżabilità li jiġu minnhom biex huma jkomplu l-edukazzjoni tagħhom fil-livell post-sekondarju u biex isibu impjieg. Dan kollu jista' jkun minħabba diversi raġunijiet fosthom:

- xewqa li jipproteġu l-persuna b'diżabilità minn riskji ta' abbuż li jistgħu jiffaċċjaw f'ambjent ta' impjieg miftuħ;

- stima baxxa tal-ħiliet u l-abilitajiet tal-persuna b'diżabilità u l-potenzjal li hu jew hi għandhom għall-impjieg;
- emfażi żejda fuq il-pensjoni tal-persuna b'diżabilità bħala sors ta' dħul finanzjarju.

Aktar servizzi ta' sapport għall-persuni b'diżabilità għalhekk iridu jiġu kkumplimentati b'servizzi oħra ta' sapport indirizzati lejn il-ġenituri tagħhom u persuni oħra li jipprovdu s-sapport bażiku lill-persuna b'diżabilità. Sapport individwalizzat għall-persuni b'diżabilità għandu jinkludi dawn il-persuni tal-familji tagħhom biex jiġi assigurat li kulħadd qed jaħdem għall-istess għanijiet.

3. IL-POTENZJAL TAL-PERSUNA B'DIŻABILITÀ: ASSESSMENT KOMPRENSIV

3.0 Id-dritt għax-xogħol għandu jinkludi d-dritt għal assessment komprensiv bl-emfasi jkun indirizzat lejn l-aspett vokazzjonali, biex l-abilitajiet u l-bżonnijiet individwali u differenti jiġu identifikati. Hekk dawn il-bżonnijiet jitpoġġew f'perspettiva tajba u kemm il-persuni b'diżabilità kif ukoll il-persuni li eventwalment se jimpjegawhom jew iħarrġuhom, jifhmu dawn l-abilitajiet u bżonnijiet. B'dan il-mod, il-potenzjal tal-persuna b'diżabilità tkun identifikata u użata. Dan l-assessment għandu jkun miftuħ mhux biss għal dawk li b'mod attiv qed ifittxu impjieg imma wkoll għal

dawk il-persuni b'diżabilità li huma ekonomikament inattivi, inkluż dawk li jirċievu s-servizzi ta' matul il-jum.

3.1 Hu importanti li dan l-assessment isir bl-involviment sħiħ tal-persuna b'diżabilità u tal-ġenituri tagħhom meta jkun meħtieġ. Hu importanti li l-persuni b'diżabilità u l-ġenituri tagħhom (fejn meħtieġ) ikollhom id-dritt li jaċċettaw jew jirrifjutaw l-assessment li jkun sar dwarhom jew dwar uliedhom. Xi kultant jista' jkun hemm diskrepanzi bejn l-aspirazzjonijiet tal-persuni b'diżabilità infushom u dawk tal-ġenituri jew il-kuratur tagħhom. F'dawn il-każijiet, għandhom isiru diskussjonijiet biex it-tħassib tal-ġenituri jkun indirizzat mingħajr ma l-persuna b'diżabilità konċernata tiġi miċħuda l-opportunita' li jkollha impjieg.

3.2 Dan l-assessment għandu jibda qabel il-persuna tkun spiċċat l-edukazzjoni formali tagħha u għandu jkompli skont il-bżonnijiet tal-persuna, sakemm il-persuna ssib impjieg addattat. Fil-każ ta' persuni li jiżviluppaw diżabilità aktar tard f'ħajjithom, dan l-assessment għandu jsir l-aktar kmieni possibbli wara li tkun saret id-dijanjożi.

3.3 Kull forma ta' assessment għandu jsir minn tim multi-dixxiplinarju li jinkludi l-persuna konċernata u fejn meħtieġ il-ġenituri. It-tim multi-dixxiplinarju għandu jfassal programm vokazzjonali

individwalizzat li jinkludi d-dettalji tal-provediment li l-persuna tinħtieġ. Dan il-programm għandu jiġi rivedut b'mod regolari jew meta xi membru tat-tim iħoss il-ħtieġa.

3.4 Assessment addattat għandu jinkludi rakkomandazzjonijiet għal apparat assistiv u modifikazzjonijiet fejn meħtieġa biex hekk l-individwu jkun jista' jsib impjieg addattat skont l-abilitajiet u l-potenzjal tiegħu jew tagħha. It-tibdil li jrid isir mhux dejjem hu wieħed fiżiku imma jista' jkun relatat għal bdil fid-deskrizzjoni tal-impjieg jew prattiċi tax-xogħol li jkunu fis-seħħ. Skont il-Liġi Opportunitajiet Indaqs, l-ispejjeż meħtieġa għal dan is-sapport u modifiċi jrid jerfagħhom min iħaddem, sakemm dawn ikunu raġonevoli. Meta l-ispiża ma tkunx waħda raġonevoli, għandu jkun hemm skemi tal-istat li joffru sussidju ħalli dan is-sapport meħtieġ jingħata u dawn il-modifiċi neċessarji jsiru u hekk dawn il-persuni jkunu jistgħu jieħdu dan it-taħriġ.

3.5 Meta meħtieġ, l-assessments għandhom ikomplu jsiru kull tant żmien biex jiġi assigurat li persuni b'diżabilità jżommu l-impjieg tagħhom u jkunu jistgħu jibbenefikaw mill-istess opportunitajiet ta' taħriġ u promozzjonijiet bħal sħabhom.

3.6 Dan l-assessment komprensiv għandu jservi bħala l-bażi biex persuna tidħol fir-Reġistru tal-Persuni b'Diżabilità tal-

ETC li mbaghad ikun id-dokument użat biex tiġi infurzata l-Liġi dwar l-Impjiegi (Persuni b'Diżabilità). Għalhekk din il-Liġi trid tgħid b'mod ċar liema persuni b'diżabilità jistgħu jidħlu f'dan ir-reġistru.

4. TAĦRIĠ VOKAZZJONALI KONTINWU

4.0 It-taħriġ vokazzjonali għandu jibda mill-iskola u jkompli, skont il-bżonn, sakemm il-persuna b'diżabilità ssib xogħol addattat. Għalhekk, l-għalliema tal-guidance fl-iskejjel regolari għandhom ikollhom it-taħriġ meħtieġ u s-sapport biex ikun assigurat li dan it-taħriġ vokazzjonali jingħata. Taħriġ vokazzjonali għandu jinkludi taħriġ fil-ħiliet tal-ħajja (lifeskills) li jippreparaw lill-persuni b'diżabilità għal impjieg u jgħinhom jakkwistaw u jiżviluppaw ħiliet li ma jkunux akkwistaw sa meta huma jkunu temmew l-edukazzjoni sekondarja tagħhom. Dan is-servizz għandu jkun estiż skont il-bżonn għall-istudenti li jattendu l-iskejjel speċjali.

4.1 It-taħriġ vokazzjonali mill-ETC lill-persuni b'diżabilità li qed ifittxu impjieg għandu jsir ma' persuni oħra bla diżabilità li qed ifittxu impjieg u li jkunu qed isegwu taħriġ simili. Dan irid isir bis-sapport u l-modifiċi meħtieġa. Meta dan ma jkunx possibbli, għandu jkun hemm taħriġ li jkun immirat speċifikament għall-persuni b'diżabilità, speċjalment meta jkun hemm bżonn ta' taħriġ individwali.

4.2 Persuni b'diżabilità li jattendu ċ-ċentri

ta' matul il-jum jew sheltered workshop (meta dawn jitwaqqfu) għandhom jirċievu taħriġ vokazzjonali biex huma jistgħu jużaw kull opportunita' li jkollhom biex huma ma jibqgħux jaħdmu f'ambjent protett.

4.3 Meta persuna tiżviluppa diżabilità aktar tard matul il-ħajja, it-taħriġ vokazzjonali għandu jibda l-aktar kmieni possibbli wara d-dijanjożi.

4.4 Persuni b'diżabilità li, għal xi raġuni jew oħra għandhom bżonn jibdlu l-impjieg tagħhom, għandhom dritt għal taħriġ vokazzjonali addattat.

4.5 Impjegati b'diżabilità għandhom dritt ikomplu t-taħriġ tagħhom bis-sapport u l-modifiċi neċessarji mhux biss biex huma jkomplu bħala ħaddiema effiċjenti imma wkoll biex huma jkollhom opportunitajiet indaqs għall-promozzjonijiet. Skont il-Liġi Opportunitajiet Indaqs, l-ispejjeż meħtieġa għal dan is-sapport u modifiċi jrid jerfagħhom min iħaddem, sakemm dawn ikunu raġonevoli. Meta l-ispiża ma tkunx waħda raġonevoli, għandu jkun hemm skemi tal-istat li joffru sussidju ħalli dan is-sapport meħtieġ jingħata u dawn il-modifiċi neċessarji jsiru u hekk dawn il-persuni jkunu jistgħu jieħdu dan it-taħriġ.

5. SERVIZZI NAZZJONALI TA' SAPPORT

5.0 Servizzi nazzjonali ta' sapport li jeżistu llum jew fil-futur għandhom ikunu bbażati fuq il-prinċipju li l-persuni b'diżabilità mhux biss huma parti integrali mill-klijentela tagħhom, imma għandhom ikunu fost l-ewwel prijoritajiet tagħhom. Fil-fatt ir-riżorsi ta' dawn is-servizzi għandhom ikunu primarjament allokati lill-persuni b'diżabilità. Dan ifisser li għandu jiżdied il-baġit ta' dawn is-servizzi biex huma jkunu jistgħu jipprovdu servizz li hu aktar addattat għall-bżonnijiet tal-persuni b'diżabilità. Għalhekk, huma għandhom ikollhom ir-responsabbilta' primarja biex fis-settur tal-persuni b'diżabilità, huma:

- jipprovdu t-taħriġ u l-assessment neċessarju;
- jidentifikaw opportunitajiet ta' impjieg;
- joħolqu skemi biex persuni b'diżabilità jkunu jistgħu jsibu impjieg u jżommuh, kif ukoll javvanzaw fil-karriera li huma jkunu għażlu; u
- jaħdmu ħalli jkollna kultura nazzjonali bbażata fuq il-prinċipji ta' inklużjoni u opportunitajiet indaqs.

5.1 Persuni b'diżabilità li jkunu qed ifittxu xogħol għandhom jirċievu t-taħriġ mill-istrutturi nazzjonali tal-pajjiż. B'dan il-mod, it-taħriġ ikun implimentat f'ambjent inklussiv li jkun ta' benefiċċju

għall-parteċipanti kollha kemm dawk li għandhom diżabilità kif ukoll dawk bla diżabilità. Għalhekk, it-Taqsima Xogħol Issapportjat tal-ETC għandha tissaħħaħ biex hi jkollha r-riżorsi neċessarji ħalli tkun tista’ terfa’ r-responsabbiltajiet li hawn f’din il-policy u li jaqgħu taħtha.

5.2 Dan ma jeliminax il-possibilita’ li f’ċerti ċirkustanzi, dawn l-istrutturi nazzjonali jkollhom bżonn jużaw jew jixtru servizzi speċjalizzati, l-aktar meta n-natura tad-diżabilità tkun teħtieġ analiżi teknika partikulari. Meta dan ikun il-każ, dan l-eżerċizzju għandu jkun ikkoordinat u mmoniterjat mill-istruttura nazzjonali, specjalment biex jiġu identifikati opportunitajiet ta’ xogħol u taħriġ f’ambjent inklussiv.

5.3 L-awtoritajiet responsabbli mill-iżviluppi tar-riżorsi umani f’pajjiżna (il-Ministeru responsabbli mir-riżorsi umani u l-ETC) għandhom jipprovdu spettru wiesa’ ta’ servizzi biex huma jkunu jistgħu jgħinu persuni b’diżabilità jsibu impjieg addattat skont l-aspirazzjonijiet, l-abilitajiet u l-bżonnijiet ta’ sapport tagħhom. Għalhekk l-ETC għandha tipprovdi sapport għall-persuni b’diżabilità li jixtiequ jaħdmu f’impjieg miftuħ full-time jew part-time, jaħdmu għal rashom, jaħdmu mid-dar, iwaqqfu kooperattivi jew jaħdmu, fejn neċessarju minn ambjent protett. Dawn is-servizzi għandhom jinkludu:

- servizzi interni ta' assessments li jidentifikaw l-abilitajiet tal-individwu u l-bżonnijiet għal sapport;
- servizzi ta' edukazzjoni rimedjali bis-sapport tad-Direttorat għas-Servizzi Edukattivi;
- servizzi ta' taħriġ f'setturi differenti skont id-domanda tas-suq, u li jkun integrat ma' taħriġ ipprovdut lill-klijenti l-oħra;
- servizz ta' pjazzament ta' persuni b'diżabilità fil-post tax-xogħol flimkien mal-assessment meħtieġ u moniteraġġ;
- skemi ta' sapport biex persuni b'diżabilità jkollhom is-sapport u l-modifiċi meħtieġa biex huma jkunu jistgħu jsibu u jżommu impjieg u javvanzaw fil-karriera li huma jkunu għażlu;
- sapport lill-persuni b'diżabilità biex jattendu intervisti għall-impjieg jew b'modi oħra biex ifittxu xogħol attivament;
- aktar inċentivi lill-persuni b'diżabilità biex jibdew jaħdmu għal rashom, bħal per eżempju self bla imgħax jew eżenzjoni mit-taxxa għal perjodu ta' 5 snin.

5.4 Dawn is-servizzi għandhom ikunu bbażati fuq il-prinċipju tal-inklużjoni. Fl-istess ħin, wieħed irid iżomm f'moħħu l-massimu tal-potenzjal li kull individwu

jista' jilħaq. Għalhekk, is-sistema trid tkun flessibbli biżżejjed li tħalli persuna li tkun qed tirċievi taħriġ addattat u moniteraġġ kontinwu, li tista' tavvanza minn fażi għall-oħra u minn tip ta' xogħol għal ieħor.

6. IMPJIEG MIFTUĦ

6.0 Għandu jkun l-għan aħħari ta' kull policy dwar l-impjieg li l-massimu tal-persuni b'diżabilità jkollhom impjieg f'ambjent miftuħ. Numru sabiħ ta' persuni b'diżabilità jaslu għal dan weħidhom waqt li oħrajn ikollhom sapport fil-bidu. Oħrajn jistgħu jilħqu dan il-għan jekk huma jkolhom sapport raġonevoli imma għal kemm idumu impjegati

6.1 Il-Ministeru responsabbli għall-iżvilupp tar-riżorsi uman, permezz tal-ETC, għandu jkompli jipprovdi s-sapport neċessarju biex jgħin persuni b'diżabilità jidħlu fid-dinja tax-xogħol permezz ta' skemi bħal ma hi l-Bridging the Gap.

6.2 L-istess, dan il-Ministeru għandu jestendi dawn l-iskemi biex jissapportja persuni b'diżabilità jkomplu jaħdmu f'ambjent miftuħ b'sapport kontinwu li hu raġonevoli. Ir-Rapport Cordina juri li jagħmel sens ekonomiku li tissapportja lil dawn il-persuni f'impjieg miftuħ billi s-sapport meħtieġ hu wieħed raġonevoli u sostenibbli.

6.3 Waħda mill-akbar ostakoli biex persuni b'diżabilità jidħlu fid-dinja tax-xogħol

huma l-attitudnijiet kemm ta' min iħaddem kif ukoll tal-impjegati l-oħra. Għalhekk l-Għaqdiet ta' Min Iħaddem u t-Trade Unions għandhom rowl sinifikanti x'jaqdu biex jiġi assigurat li kemm min iħaddem kif ukoll l-impjegati jkollhom l-attitudni t-tajba biex jissapportjaw lil dawn il-ħaddiema jkomplu jaħdmu f'ambjent miftuħ

7. IMPJIEG GĦAL RASEK

7.0 Persuni b'diżabilità għandhom ikollhom l-istess opportunitajiet bħall-bqija taċ-ċittadini l-oħra. Madankollu spiss ikun aktar diffiċli għalihom li jibdew negozju tagħhom sakemm ma jkollhomx is-sapport meħtieġ.

7.1 Għalhekk, il-Ministeru responsabbli mill-iżvilupp uman għandu jintroduċi skemi li jissapportjaw persuni b'diżabilità biex huma jaħdmu għal rashom. Dawn l-iskemi jistgħu jinkludu self bla imgħax jew imgħax baxx jew perjodu ta' eżenzjoni mit-taxxa.

8. KOOPERATTIVI

8.0 Il-Ministru responsabbli għall-iżvilupp uman, flimkien ma' strutturi eżistenti, għandhom joffru inċentivi biex jitwaqqfu kooperattivi kummerċjali fejn il-maġġoranza tal-ħaddiema jkunu persuni b'diżabilità. L-implimentazzjoni ta' din il-policy ma għandux idgħajjef il-prinċipju li l-ambjent tax-xogħol għandu

jkun wieħed integrat. Hu importanti li jiġi emfasizzat li din it-tip ta' inizjattiva għandha tkun:

(a) kummerċjalment vijabbli;

(b) tipprovdi pagi u salarji lil kull parteċipant li jkunu ekwivalenti għar-rati offruti fis-suq f'dak iż-żmien;

(c) tinvolvi l-impjieg ta' mhux anqas minn 50% u mhux aktar minn 75% ta' persuni b'diżabilità.

9. IMPJIEG PROTETT (SHELTERED EMPLOYMENT)

9.0 Il-filosofija wara l-impjieg protett għandha tkun waħda pożittiva u pro-attiva, fis-sens li l-individwu għandu jkun imħarreġ fis-settur tal-impjieg li eventwalment twasslu l-eqreb lejn ix-xogħol f'ambjent integrat jew lejn alternattivi li joffru l-aħjar possibiltajiet għal futur ta' dak l-individwu.

9.1 Biex dan il-prinċipju jitpoġġa fil-prattika hemm bżonn:

(a) L-istrutturi li jirregolaw l-impjieg f'ambjent protett bħal ma huma x-sheltered workshops, għandhom ikunu integrati ma' strutturi eżistenti li jew jaħdmu mar-riżorsi umani

f'pajjiżna (eżempju l-ETC) jew inkella jaħdmu dirett mal-persuni b'diżabilità (eżempju l-Aġenzija Sapport). Idealment u skont il-prinċipju tal-mainistreaming, dan ifisser li r-responsabbilta' amministrattiva ta' dawn il-workshops għandha tkun f'idejn il-Ministeru responsabbli mir-riżorsi umani. Madankollu, għal raġunijiet pragmatiċi u f'dan l-istadju ta' żvilupp, deher li jkun aktar għaqli li din ir-responsabbilta' tkun f'idejn l-Aġenzija Sapport sakemm hi jkollha r-riżorsi addizzjonali li hemm bżonn u li dawn ir-riżorsi jintużaw biss għal dan il-għan (ring-fenced). Kif ukoll, l-Aġenzija Sapport trid taħdem b'kollaborazzjoni sħiħa mal-ETC.

(b) Immedjetament, għandu jsir eżerċizzju biex jiġu identifikati l-kwalita', it-tip u l-varjeta' ta' attivitajiet li jistgħu u għandhom isiru f'dawn ix-sheltered workshops. Dan l-eżerċizzju għandu jsir minn nies kompetenti u l-għażla tal-attivitajiet għandha tkun, sa fejn hu possibli, relatata u kompatibbli mad-domanda għax-xogħol li teżisti llum. Dan l-eżerċizzju jista' jiġi rivedut u mtejjeb regolarment u għandu jsir minn persuni li huma involuti fis-settur tal-iżvilupp tar-riżorsi umani.

(c) Sheltered workshops għandhom joffru impjieg li jkun imħallas b'rata raġonevoli għat-tip ta' xogħol li jkun qed isir. Għandu jsir l-investiment neċessarju sabiex jinstab personnel addattat jew inkella jingħata taħriġ lil dawk il-persuni li jiġu ngaġġati biex jaħdmu f'dawn ix-sheltered workshops.

(d) Għandu jiġi stabbilit metodu professjonali ta' assessment għall-persuni li fil-preżent qed jattendu ċ-ċentri ta' matul il-jum, bil-għan li jiġu identifikati dawk il-persuni li jistgħu ma jibqgħux fis-sistema taċ-ċentri, kif inhu propost f'dan id-dokument, biex huma jkunu integrati f'ambjent ta' xogħol protett.

(e) Għandha titwaqqaf proċedura biex, f'perjodi fissi u regolari, isiru assessments tal-progress li jkun qed jagħmel kull individwu, bil-għan li jiġi deċiż jekk dan l-individwu għandux jibqa' f'dik l-istruttura jew jekk għandux jimxi għal struttura oħra li tista' tgħinu jiżviluppa aktar.

9.2 Il-Gvern għandu jissapportja dawn l-entitajiet u għandu juża regolamenti eżistenti dwar l-għajnuna statali tal-Unjoni Ewropea favur dan is-settur biex jiġi assigurat li dawn l-entitajiet ikunu l-aktar kompetittivi possibbli.

10. SERVIZZI TA' MATUL IL-JUM

10. 0 Hu inevitabbli li, f'ċerti ċirkustanzi, l-assessment jista' jindika li d-diżabilità hi tali li jkun aktar ta' benefiċċju għall-persuna konċernata li hi tuża s-servizzi ta' matul il-jum, fejn l-emfasi ma jkunx ix-xogħol produttiv imma l-iżvilupp ta' ħiliet tal-ħajja (life skills) li huma essenzjali biex il-persuna tgħix indipendenti l-aktar possibbli u li jkollha l-ogħla kwalita' ta' ħajja possibbli. Hi r-responsabbilta' tal-istat li jipprovdi dan it-tip ta' servizz. Għandu jiġi emfasizzat li l-assessment u l-monitoring għandhom ikomplu anke waqt li l-persuna li tkun qed tuża s-servizzi ta' matul il-jum, bil-għan li tinżamm miftuħa l-possibilta' li l-persuna eventwalment tkun integrata f'servizz ta' sapport li jkun l-aktar addattat għaliha jew li jkun jista' jiġi addattat għaliha. Dan jista' jinkludi impjieg protett jew impjieg issapportjat.

10.1 Dan is-servizz għandu jkollu element qawwi soċjali li jaħdem fuq żewġ fronti: l-individwu b'diżabilità, u l-persuni li jipprovdu s-sapport neċessarju, li ħafna drabi jkunu l-ġenituri.

10.2 Aġenzija Sapport ukoll għandha jkollha r-riżorsi kollha neċessarji biex ma jkunx hemm lista ta' stennija għal dawn is-servizzi kif ukoll ikun hemm ko-ordinament sħiħ bejn l-Aġenzija u s-servizzi edukattivi biex dawk l-istudenti li jkunu se jispiċċaw l-iskola u għandhom bżonn dawn is-servizzi

jagħmlu dan fuq pjan maqbul bejn il-partijiet kollha u li dan il-pjan ikun jista' jiġi esegwiet fil-ħin u b'mod trankwil.

10.3 Fl-għoti ta' dawn is-servizzi, l-aspett predominanti m'huwiex ix-xogħol imma l-iżvilupp personali, l-integrazzjoni fil-komunita' u l-kwalita' tal-ħajja tal-persuna u l-familja tiegħu. Dan ifisser li s-servizzi ma għandhomx ikunu limitati biss għal filgħodu u waranofsinhar imma jkunu provduti matul il-ħin li l-persuna tkun attiva, li jinkludi wkoll fil-ghaxijiet u l-weekends. Ifisser ukoll li dan is-servizz m'huwiex addattat għal dawk il-persuni b'diżabilità li għandhom il-potenzjal li jkunu impjegati.

10.4 Hu neċessarju li l-management tas-servizzi ta' matul il-jum jinvolvi ko-ordinament bejn il-Ministeru responsabbli mill-politika soċjali li hu responsabbli direttament minn dawn is-servizzi u l-Ministeru responsabbli mir-riżorsi umani.

11. IL-LIĠI PERSUNI B'DIŻABILITÀ (IMPJIEGI), KAPITLU 210

11.0 Mingħajr preġudizzju għal dak li jingħad f'paragrafu 9.1, il-Gvern għandu jara li l-artikli kollha ta' din il-Liġi jkunu applikati u l-istrutturi li hemm riferenza għalihom fil-Liġi jitwaqqfu u jiffunzjonaw b'mod effettiv u effiċjenti. Dan jgħodd kemm għas-settur privat kif ukoll dak pubbliku.

11.1 Il-Liġi Persuni b'Diżabilità (Impjiegi) titjieb skont il-bżonnijiet ta' dak iż-żmien. B'mod partikulari għandhom isiru dawn l-emendi għal din il-Liġi:

(a) il-kwota ta' persuni reġistrati li għandhom ikunu impjegati minn intrapriża skont din il-Liġi għandu jibqa' ta' 2% kemm għas-settur pubbliku kif ukoll għas-settur privat. Din il-kwota għandha tibqa' obbligatorja imma min iħaddem, għal raġunijiet validi. Għandu jingħata l-għażla li jew jimpjega skont il-kwota jew inkella jħallas somma flus ekwivalenti għal 20% tal-paga minima. Dawn il-flus għandhom jitpoġġew ġo fond soċjali u jintużaw għal:

(i) ħolqien ta' skemi ta' inċentivi lil min iħaddem biex dawn iħaddmu aktar persuni b'diżabilità;

(ii) jiġu organizzati programmi vokazzjonali lil persuni b'diżabilità li jkunu qed ifittxu x-xogħol;

(iii) jiġu ssussidjati x-xogħol u l-apparat li jagħmilha possibbli li timpjega persuni b'diżabilità.

(b) Din il-liġi għandu jkollha definizzjoni preċiża ta' liema persuni jistgħu jidħlu fir-reġistru tal-persuni b'diżabilità kif stabbilit fl-istess liġi.

(ċ) Għandu jkun hemm mekkaniżmu biex din il-Liġi tiġi infurzata. Dan hu bżonn partikulari li jiġu riveduti r-rimedji li jistgħu jintużaw minn persuni b'diżabilità f'ċerti ċirkustanzi. Il-multi applikabbli meta tinksier din il-liġi għandhom jiżdiedu.

(d) Il-kunċett ta' impjieg riservat speċifikament għall-persuni b'diżabilità għandu jitneħħa mil-Liġi. Il-policy aktar għandha tkun li l-persuna b'diżabilità għandu jkollha l-opportunita' li tagħmel kull xogħol li hemm fil-pajjiż, sakemm dik il-persuna għandha l-abilita' li taqdi l-funzjonijiet mistennija minn dak ix-xogħol imma bis-sapport li hi raġonevolment għandha tingħata. F'każ ta' parita', il-preferenza għandha tingħata lill-persuna b'diżabilità.

12. PENSJONI TAD-DIŻABILITÀ

12.0 Illum persuni b'diżabilità li ma jistgħux jaħdmu minħabba n-nuqqas tagħhom huma intitolati għal pensjoni li bejn wieħed u ieħor hija 60% tal-paga minima nazzjonali. Din il-pensjoni tħalli l-biċċa l-kbira tal-persuni b'diżabilita taħt il-linja ta' poverta' meta wieħed jiftakar li:

a) il-paga minima hi maħsuba biex tkun il-minimu biex persuna ma tkunx taħt il-linja tal-poverta';

b) il-maġġoranza, jekk mhux il-persuni b'diżabilità kollha, għandhom spejjeż extra minħabba n-nuqqas tagħhom.

Għalhekk hu essenzjali li din il-pensjoni titla' tal-anqas sal-paga minima nazzjonali.

12.1 Persuna b'diżabilità li tirċievi l-pensjoni tista' żżidha permezz ta' dħul ieħor, inkluż dħul minn xogħol sakemm id-dħul totali ma jaqbiżx il-paga minima

nazzjonali. Jekk taqbeż, il-pensjoni tad-diżabilità tonqos pro-rata. Dan ukoll qed iħalli l-persuni b'diżabilità f'xifer il-faqar u mingħajr ebda prospett ta' titjib. Għalhekk qed jiġi rrakkomandat li l-pensjoni tibda tonqos pro-rata tal-anqas meta d-dħul totali jkun 50% aktar mill-paga minima.

12.2 Skont is-sistema preżenti, il-pensjoni tingħata wara test mediku li jsir fuq kundizzjonijiet mediċi stretti bir-riżultat li numru ta' persuni b'diżabilità, l-aktar dawk li għandhom nuqqas ta' saħħa mentali, m'humiex intitolati għal din il-pensjoni minkejja li huma ma jistgħux jaħdmu minħabba dan in-nuqqas. Din is-sistema għandha tinbidel biex jiġi assigurat li l-persuni b'diżabilità kollha, hu x'inhu l-oriġini tan-nuqqas tagħhom, li ma jistgħux jaħdmu minħabba n-nuqqas tagħhom, għandhom jirċievu l-pensjoni tad-diżabilità.

13 L-IMPLIMENTAZZJONI TA' DAWN IL-POLICIES

13.0 Biex dawn il-miżuri li hawn f'dan id-dokument ikunu implimentati, hemm bżonn ta' personnel imħarreġ f'kull livell. Għalhekk dawk kollha involuti għandhom jieħdu l-miżuri neċessarji biex huma jkollhom il-personnel imħarreġ.

13.1 Il-KNPD għandha tingħata l-inkarigu speċifiku li timmoniterja l-implimentazzjoni ta' din il-policy u għalhekk trid tingħata r-riżorsi neċessarji.

13.2 L-imsieħba soċjali kollha fil-pajjiż għandhom ikunu involuti fl-implimentazzjoni ta' dawn il-policies, b'mod partikulari l-Gvern kemm bħala entita' li timpjega kif ukoll bħala regolatur, it-trade unions, l-entitajiet li jirrappreżentaw lil min iħaddem u l-organizzazzjonijiet tal-persuni b'diżabilità. Dan jgħodd l-aktar għal dawk l-entitajiet li huma direttament involuti fl-għoti ta' sapport lill-persuni b'diżabilità f'dawn l-oqsma.

IV. Rakkomandazzjonijiet

1. ELIMINAZZJONI TAD-DISKRIMINAZZJONI

1.1 Il-Gvern għandu:

(a) jirratifika l-Konvenzjoni tal-Ġnus Magħquda dwar id-Drittijiet tal-Persuni b'Diżabilità u l-Protokoll Mhux Obbligatorju l-aktar kmieni possibbli u jsaħħaħ il-Liġi Opportunitajiet Indaqs biex tiġi kompletament konformi ma' din il-Konvenzjoni u d-Direttiva tal-Kunsill tal-UE (2000/78/EC).

(b) jassigura li ħaddiema b'diżabilità jkunu rappreżentati sewwa f'kull livell tas-servizz ċivili.

(c) jinkoraġġixxi s-settur privat biex hu wkoll japplika l-prinċipju tal-opportunitajiet indaqs għal kulħadd billi joħloq sevizzi ta' sapport xierqa, skemi u inċentivi li jwasslu għall-parteċipazzjoni ta' dan is-settur f'dan il-proċess.

(d) jassigura li ma jkun hemm l-ebda ostakolu għal persuni b'diżabilità li jaħdmu għal rashom jew li jaħdmu part-time, u sa fejn hu possibbli joffri inċentivi raġonevoli biex jinkoraġġixxi dan.

(e) jassigura li, flimkien mas-servizzi ta’ support għall-persuni b’diżabilità, ikun hemm ukoll servizzi ta’ sapport għall-ġenituri tagħhom jew għal min jieħu ħsiebhom.

2. EDUKAZZJONI

2.1 Il-Ministeru tal-Edukazzjoni għandu:

(a) Jipprovdi lill-istudenti b’diżabilità, li qegħdin fl-aħħar snin tal-edukazzjoni tagħhom fi skejjel sekondarji jew dawk speċjali u anke wara, bi gwida u taħriġ vokazzjonali flimkien ma’ assessment komprensiv tal-abilitajiet u l-bżonnijiet tagħhom.

(b) Jipprovdi għalliema tal-guidance teachers fl-iskejjel regolari b’taħriġ u sapport biex huma jkunu jistgħu jassiguraw li dan it-taħriġ vokazzjonali jingħata. Dan is-servizz għandu jingħata wkoll fi skejjel speċjali skont il-bżonn.

(c) Jassigura li l-edukazzjoni post-sekondarja u terzjarja toffri sistema ta’ sapport biex aktar studenti b’diżabilità jkunu jistgħu jkomplu l-edukazzjoni tagħhom.

(d) Jassigura li s-servizzi ta’ sapport għall-persuni b’diżabilità jkollhom ukoll servizzi ta’ sapport indirizzat lejn il-ġenituri tagħhom u dawk li jipprovdu l-akbar sapport.

3. IL-POTENZJAL TAL-PERSUNI B'DIŻABILITA': SERVIZZ KOMPRENSIV

3.0 Il-Ministeru tal-Edukazzjoni u l-Korporazzjoni tal-Impjieg u t-Taħriġ (skont kif xieraq) għandhom jagħmlu assessments komprensivi ta' persuni b'diżabilità li jkunu qed ifittxu x-xogħol b'emfasi fuq l-aspett vokazzjoni biex il-bżonnijiet individwali differenti jiġu identifikati u biex dawn il-bżonnijiet jitpoġġew b'perspettiva tajba biex ikunu mifmuha u aċċettati kemm mill-persuni b'diżabilità u wkoll mill-persuna li eventwalment tkun se timpjega jew tħarreġ lil dik il-persuna. Dan iwassal għal gwida u taħriġ vokazzjonali skont il-bżonn. B'dan il-mod, il-potenzjal tal-persuna b'diżabilità jkun identifikat u sodisfatt.

3.1 Dan l-assessment komprensiv għandu jkun provdut mid-Divizjoni tal-Edukazzjoni meta l-persuni jkunu studenti full-time. L-ETC għandha tipprovdi dan l-assessment lill-persuni b'diżabilità l-oħra kollha.

3.2 L-assessment, il-gwida u t-taħriġ meħtieġ għandhom isiru bl-involviment sħiħ tal-persuni b'diżabilità u tal-ġenituri tagħhom meta meħtieġ. Il-persuna b'diżabilità u l-ġenituri tagħhom (meta indikat) għandhom ikollhom id-dritt li jaċċettaw jew jirrifjutaw l-assessment, il-gwida u t-taħriġ offrut jew li jkun sar lilhom.

3.3 F'każ ta' persuni li jiżviluppaw diżabilità aktar tard fil-ħajja, l-assessment, il-gwida

vokazzjonali u t-taħriġ vokazzjonali meħtieġa għandhom jibdew mill-ewwel wara li ssir d-dijanjożi.

3.4 Dan l-assessment għandu jsir minn tim multi-dixxiplinarju li jinkludi l-persuna konċernata u, fejn meħtieġ, il-ġenituri. It-tim multi-dixxiplinarju għandu jfassal programm vokazzjonali individwalizzat li jinkludi provedimenti dettaljati flimkien mal-isem tal-entita' li hi responsabbli biex tipprovdi dak is-servizz. Dan il-programm għandu jkun rivedut fuq bażi regolari, jew meta xi membru tat-tim iħoss il-bżonn ta' reviżjoni.

3.5 Dan l-assessment għandu jinkludi rakkomandazzjonijiet għal apparat assistiv u modifiċi meħtieġa biex l-individwu jkun jista' jieħu taħriġ vokazzjonali meħtieġ jew li jsib xogħol addattat għall-abilitajiet u l-potenzjal tiegħu jew tagħha. Dan l-apparat u/jew modifiċi, meta jkunu raġonevoli, għandhom jiġu pprovduti minn min iħaddem bħala parti mill-obbligu legali li jipprovdi akkomodazzjoni raġonevoli lill-persuni b'diżabilità. Imma meta l-ispiża meħtieġa tkun sostanzjali, l-ETC għandha tipprovdi r-riżorsi neċessarji biex tassigura li dawn il-persuni b'diżabilità jkollhom it-taħriġ neċessarju u eventwalment jiġu impjegati.

3.6 Taħriġ vokazzjonali mill-ETC lill-persuni b'diżabilità li jkunu qed ifittxu xogħol għandu jingħata mal-persuni bla diżabilità li jkunu qed ifittxu x-xogħol u

li jkunu qed isegwu taħriġ simili, dejjem bis-sapport u l-modifiċi meħtieġa. Meta dan ma jkunx possibbli, għandu jkun hemm taħriġ speċifiku għall-persuni b'diżabilità. Meta jkun hemm bżonn taħriġ individwalizzat, dan ukoll għandu jiġi pprovdut.

3.8 Persuni b'diżabilità li jattendu ċ-ċentri ta' matul il-jum jew sheltered workshops (meta dawn jitwaqqfu) għandhom ukoll ikollhom assessment u jirċievu gwida u taħriġ vokazzjoni fuq il-linji simili għal dawk rakkomandati hawnhekk.

3.9 L-ETC għandha tipprovdi taħriġ vokazzjonali xieraq lill-persuni b'diżabilità li għal xi raġuni jew oħra, ikollhom bżonn jibdlu l-impjieg tagħhom.

3.10 Min iħaddem għandu jipprovdi akkomodazzjoni raġonevoli biex jassigura li impjegati b'diżabilità jistgħu jkomplu t-taħriġ tagħhom bis-sapport u l-modifiċi neċessarji.

3.11 Servizz komprensiv għal dan għandu jiġi pprovdut mill-awtoritajiet edukattivi fil-każ ta' studenti full-time, u mill-ETC fil-każijiet l-oħrajn kollha. Kif ukoll, għandu jkun ikkumplimentat minn informazzjoni u gwida lill-ġenituri u membri tal-familja li joffru l-akbar sapport lill-persuna b'diżabilità konċernata.

4. SERVIZZ NAZZJONALI TA' SAPPORT

4.1 It-Taqsima tal-Impjieg Issapportjat tal-ETC għandha tissaħħaħ biex hi jkollha riżorsi meħtieġa biex tkun tista':

- tipprovdi l-assessment u t-taħriġ meħtieġ;
- tidentifika opportunitajiet ta' xogħol;
- toħloq skemi biex persuni b'diżabilità jsibu u jżommu impjieg kif ukoll javvanzaw fil-karriera li jkunu għażlu;
- jixtru servizzi speċjalizzati meta l-persuna b'diżabilità jkollha bżonn analiżi teknika partikulari;
- tkabbar kultura nazzjonali bbażata fuq il-prinċipji tal-inklużjoni u l-opportunitajiet indaqs.

4.2 L-ETC għandha tipprovdi l-firxa sħiħa ta' servizzi biex hi tkun tista' tissapportja persuni b'diżabilità u bi bżonnijiet differenti jsibu impjieg addattat skont il-bżonnijiet u l-abilitajiet tagħhom. Dawn is-servizzi għandhom jinkludu:

- servizzi interni ta' assessment li jidentifikaw il-bżonnijiet akkademiċi u d-diffikultajiet fiżiċi tal-individwu;
- servizzi rimedjali edukattivi bis-sapport tad-Direttorat għas-Servizzi Edukattivi;
- servizzi ta' taħriġ f'setturi differenti skont id-domanda tas-suq u li tkun integrata mat-taħriġ ipprovdut lill-klijenti oħrajn;

- servizz li jippostja persuni b'diżabilità fuq il-post tax-xogħol u mbagħad assessment u moniteraġġ;
- skemi ta' sapport biex persuni b'diżabilità jkollhom is-sapport u l-modifiċi meħtieġa biex huma jkunu jistgħu jsibu u jżommu impjieg u javvanzaw fil-karriera magħżula minnhom.

5. IMPJIEG MIFTUĦ

5.1 L-ETC għandha tkompli u tiżviluppa aktar skemi li jissapportjaw lill-persuni b'diżabilità jidħlu fis-suq tax-xogħol.

5.2 L-ETC għandha tintroduċi u testendi skemi eżistenti biex tissapportja persuni b'diżabilità jkomplu jaħdmu f'ambjent miftuħ bis-sapport kontinwu li hu raġonevoli.

5.3 L-għaqdiet ta' min iħaddem u t-trade unions għandhom jissapportjaw dawn l-inizjattivi billi jassumu attitudni tajba biex jissapportjaw lil dawn il-ħaddiema biex ikomplu jaħdmu f'ambjent miftuħ.

6. IMPJIEG GĦAL RASEK

6.1 Persuni b'diżabilità għandhom jingħataw inċentivi permezz ta' miżuri konkreti bħalma huma pariri professjonali, self bla imgħax, eżenzjoni mit-taxxa, eċċ biex huma jkunu jistgħu jibdew u jkomplu jaħdmu għal rashom.

7. KOOPERATTIVI

7.1 Il-Ministeru responsabbli mill-Kooperattivi, flimkien ma' strutturi oħra eżistenti, għandhom joffru inċentivi biex jitwaqqfu kooperattivi kummerċjali li:

(a) ikunu kummerċjalment vijabbli;

(b) jiipprovdu pagi lil kull parteċipant li jkunu ekwivalenti għar-rati tas-suq f'dak iż-żmien;

(ċ) jiinvolvi l-impjieg ta' mhux anqas minn 50% u mhux aktar minn 75% ta' persuni b'diżabilità.

8. IMPJIEG PROTETT (SHELTERED EMPLOYMENT)

8.1 L-Aġenzija Sapport, b'konsultazzjoni ma' dawk kollha involuti b'mod speċjali l-ETC, għandha immedjetament tagħmel eżerċizzju biex tidentifika l-kwalita', it-tip u l-varjeta' ta' attivitajiet li jistgħu u għandhom isiru f'sheltered workshops. Dan l-eżerċizzju jista' jiġi rivedut u mtejjeb regolarment u għandu jsir minn persuni involuti fil-qasam tal-iżvilupp tar-riżorsi umani.

8.2 L-Aġenzija Sapport bi sħab mal-ETC u s-settur privat għandha:

(a) twaqqaf sheltered workshops li joffru impjieg lill-persuni b'diżabilità li ma jistgħux jaħdmu f'ambjent miftuħ, li

jkunu mħallsa b'rata raġonevoli għat-tip tax-xogħol li huma jagħmlu;

(b) jidentifikaw u jħarrġu personnel addattat li jingħata xogħol f'dawn ix-sheltered workshops;

(c) tistabbilixxi metodu professjonali ta' assessment għall-persuni b'diżabilità li jattendu ċ-ċentri ta' matul il-jum, bil-għan li jiġu identifikati dawk il-persuni li jistgħu jħallu ċ-ċentri ta' matul il-jum u jkunu integrati f'ambjent ta' impjieg protett;

(d) tistabbilixxi proċedura li f'perjodi fissi u regolari, isiru assessments tal-progress li jkun għamel kull individwu, bil-għan li tittieħed deċiżjoni jekk l-individwu għandux jibqa' f'dik l-istruttura jew li jimxi għal struttura li tista' tgħinu jiżviluppa aktar.

8.3 Biex l-Aġenzija Sapport tkun tista' timplimenta dawn il-miżuri relatati mal-impjieg protett, il-Gvern għandu jipprovdilha l-fondi neċessarji. Għandhom jittieħdu miżuri li jassiguraw li dan il-finanzjament jintuża esklussivament għal dan il-għan.

8.4 Il-Gvern għandu, l-aktar permezz tas-sistema kif jakkwista l-affarijiet u s-servizzi, jissapportja dawn l-entitajiet u għandu juża regolament eżistenti tal-Unjoni Ewropea favur dan is-settur bil-għan li jassigura li dawn l-entitajiet ikunu l-aktar kompetittivi possibbli.

9. SERVIZZI TA' MATUL IL-JUM

9.1 L-Aġenzija Sapport għandha tingħata r-riżorsi neċessarji biex tipprovdi servizzi ta' matul il-jum, fejn l-emfasi ma jkunx ix-xogħol produttiv imma l-iżvilupp tal-ħiliet tal-ħajja li huma essenzjali biex persuna tgħix l-aktar indipendenti possibbli u li jkollha l-ogħla kwalita' ta' ħajja possibbli.

9.2 L-assessment u l-moniteraġġ għandhom ikunu kontinwi anke meta l-persuna tkun qed tuża s-servizzi ta' matul il-jum, bil-għan li tibqa' miftuħa l-possibilta' li l-persuna eventwalment tkun integrata f'servizz ta' sapport li jkun l-aktar addattat għaliha jew li jista' tiġi addattat għaliha.

9.1 Il-maniġment tas-servizzi ta' matul il-jum għandu jikkoordina l-ħidma kollha tiegħu mal-ETC.

10. ATT DWAR IL-PERSUNI B'DIŻABILITA' (IMPJIEG), KAPITLU 210

10.1 Il-Gvern għandu jara li dan l-Att jiġi fis-seħħ u l-istrutturi li hemm referenza għalihom fih jitwaqqfu mill-ETC u li dawn jiffunzjonaw b'mod effiċjenti u effettiv. Din il-Liġi għandha tiġi infurzata kemm mas-settur privat kif ukoll dak pubbliku.

10.2 Il-kwota ta' persuni b'diżabilità reġistrati li kull min iħaddem irid iħaddem skont dan l-Att għandha tibqa' ta' 2% kemm għas-settur pubbliku kif ukoll dak privat. Din għandha tibqa' wkoll obbligatorja.

Madankollu min iħaddem għandu, għal raġunijiet validi, jingħata l-opportunita' li jew jimpjega skont din il-kwota jew iħallas somma flus li tkun ekwivalenti għal 20% tal-paga minima nazzjonali. Raġunijiet li jingħataw minn min iħaddem biex ikunu eżentati milli jsegwu din il-kwota għandhom ikunu eżaminati minn bord kompost minn rappreżentanti tal-KNPD, l-ETC, min iħaddem u l-unions.

10.3 Flus miġbura minn dawn l-eżenzjonijiet għandhom jitpoġġew f'fond soċjali biex jintużaw għal:

(a) ħolqien ta' skemi ta' inċentivi lil min iħaddem biex jiġu impjegati aktar persuni b'diżabilità;

(b) organizzazzjoni ta' programmi vokazzjonali lil persuni b'diżabilità li jkunu qed ifittxu x-xogħol; u

(c) sussidju fuq ix-xogħol u apparat li jgħin persuna b'diżabilità taħdem.

10.4 L-Att għandu jkollu definizzjoni preċiża ta' liema persuni jistgħu jidħlu fir-reġistru tal-persuni b'diżabilità mwaqqaf mill-istess Att. Persuni b'diżabilità li l-ETC tħoss li qed jirċievu akkomodazzjoni raġonevoli minn min iħaddimhom minħabba n-nuqqas tagħhom, għandhom ikunu awtomatikament ikkunsidrati bħala persuni b'diżabilità reġistrati. Wara dan, ir-Reġistru tal-Persuni b'Diżabilità tal-ETC għandu jkun aġġornat skont dawn il-kriterji.

10.5 Multi applikabbli f'każ ta' ksur ta' din il-liġi għandhom jiżdiedu.

10.6 Il-kunċett ta' impjieg riservat speċifikament għall-persuni b'diżaibilita' għandu jitneħħa minn din il-Liġi. Il-policy għandha tkun preċiżament li kull xogħol fil-pajjiż għandu jkun disponibbli għall-persuni b'diżabilità sakemm dawn il-persuni għandhom l-abilita' li jsegwu l-funzjonijiet mistennija mill-impjieg, naturalment bis-sapport raġonevoli li għandhom bżonn. F'każ ta' parita', il-preferenza għandha tingħata lill-persuna b'diżabilità.

11. IL-PENSJONI TAD-DIŻABILITA'

11.0 Il-pensjoni tad-diżabilità għandha tiżdied tal-anqas biex tkun daqs il-paga minima nazzjonali.

11.1 Persuna b'diżabilità li qed tirċievi l-pensjoni u dħul ieħor ikollha l-pensjoni mnaqqsa pro-rata tal-anqas meta d-dħul totali tagħha jkun 50% ogħla mill-paga minima nazzjonali.

11.2 Il-persuni b'diżabilità kollha, hi x'inhi l-oriġini tan-nuqqas tagħhom, li ma jistgħu jaħdmu minħabba n-nuqqas tagħhom, għandhom jirċievu l-pensjoni tad-diżabilità.

12. L-IMPLIMENTAZZJONI TAL-POLICY NAZZJONALI

12.1 Il-KNPD għandha tingħata l-inkarigu speċifiku li timmoniterja l-implimentazzjoni ta' din il-policy u għandu jkollha r-riżorsi neċessarji biex tagħmel dan.

12.2 Entitajiet involuti fl-implimentazzjoni ta' din il-policy primarjament il-Ministeru tal-Edukazzjoni, l-ETC u l-Aġenzija Sapport, għandhom jieħdu l-miżuri kollha neċessarji biex iħarrġu l-personnel meħtieġ.

12.3 L-imsieħba soċjali fil-pajjiż għandhom jinvolvu ruħhom fl-implimentazzjoni ta' dawn il-policies kollha, b'mod partikulari, il-Gvern (kemm bħala entita' li tħaddem in-nies kif ukoll bħala regolatur) trade unions, entitajiet ta' min iħaddem u organizzazzjonijiet tal-persuni b'diżabilità.

Appendiċi: Entitajiet li kkontribwew fil-proċess ta' konsultazzjoni

- Aġenzija Sapport
- Access Disability Support Committee, Universita' ta' Malta
- Air Malta
- Assoċċjazzjoni tas-Saħħa Mentali
- Ċentru ta' Matul il-Jum St Marta, Għawdex
- Dar tal-Providenza
- Dipartiment għar-Relazzjoni tal-Impjegati, Uffiċċju tal-Prim Ministru
- Dipartiment tas-Servizzi għall-Istudenti, Direttorat tas-Servizzi Edukattivi
- Down Syndrome Association (Malta)
- Fondazzjoni Equal Partners
- Fondazzjoni Inspire
- Fondazzjoni Trasport Ħajja Indipendenti
- Foundation for Information Technology Accessibility (FITA)
- Għaqda Maltija tal-Persuni Neqsin mid-Dawl
- Ħbieb tal-Aġenzija Sapport
- Island Hotels Group

- Kamra Maltija tal-Kummerċ, Industrija u Intrapriża
- Il-Korporazzjoni tax-Xogħol u t-Taħriġ (ETC)
- Kulleġġ ta' Għawdex, Direttorat tas-Servizzi Edukattivi
- Kumitat Konsultattiv tal-KNPD tal-Persuni b'Diżabilità Intellettwali
- Malta Guide Dogs Foundation
- Playmobil Malta Ltd
- Unjoni Ħaddiema Magħqudin

Din il-pubblikazzjoni hi ssapportjata mid-Direttorat-Ġeneral għall-impjiegi, affarijiet soċjali u opportunitajiet indaqs tal-Kummissjoni Ewropea.

Il-fondi huma provduti permezz tal-Programm tal-Komunità Ewropea għall-Impjiegi u Solidarjeta' Soċjali (2007-2013). Dan il-programm kien stabbilit biex jagħti sapport finanzjarju għall-implimentazzjoni tal-oġġettivi tal-Unjoni Ewropea fil-qasam tal-impjiegi u affarijiet soċjali, kif huma spjegati fl-Aġenda Soċjali. B'hekk dan il-programm ikun qed jagħti kontribut lil dak li ntlaħaq permezz tal-iStrateġija ta' Lisbona f'dawn l-oqsma.

Il-programme, li hu mifrux fuq seba' snin, hu immirat għal dawk kollha li jistgħu jgħinu biex jiġu mfassla liġijiet u politiki addattati u effettivi fl-oqsma tal-impjiegi u affarijiet soċjali madwar il-pajjiżi li jiffurmaw parti mill-UE-27 jew EFTA-EEA, pajjiżi li huma kandidati għal sħubija fl-UE u dawk li huma pre-kandidati.

Il-missjoni tal-PROGRESS hi li ssaħħaħ il-kontribut tal-UE biex tagħti sapport lill-impenn u sforzi tal-Istati Membri biex joħolqu aktar impjiegi u impjiegi aħjar u biex jibnu soċjeta' aktar koeżiva. Għaldaqstant, il-PROGRESS se jkun strumentali biex:

- jipprovdi analiżi u pariri dwar oqsma tal-politiki tal-PROGRESS;
- jimmoniterja u jirrapporta l-implimentazzjoni tal-liġi tal-Unjoni Ewropea u oqsma tal-politiki tal-PROGRESS;
- jippromwovi trasferiment tal-politiki, tagħlim u sapport dwar l-objettivi u prijoritajiet tal-Istati Memri tal-UE; u
- jwassal l-opinjonijiet tal-istakeholders u tas-soċjetà in ġenerali.

Għal aktar informazzjoni:
http://ec.europa.eu/employment_social/progresss/index_en.html

Kummissjoni Nazzjonali Persuni b'Diżabilità
Ċentru Ħidma Soċjali, Istitut Vincenzo Bugeia, Santa Venera
Telefon: 2278 8555
Fax: 2278 8490
SMS biss: 7978 8555
Emejl: helpdesk@knpd.org
www.knpd.org

NGĦOZZU D-DIVERSITÀ
DISKRIMINAZZJONI QATT

Bl-għajnuna finanzjarja tal-Unjoni Ewropea

ISBN: 978-99909-71-45-3